

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

СОБКЕВИЧ ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

330.341.1 : 330' 351.746.11(477)

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У
ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У
ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ**

Спеціальність: 21.04.01 – економічна безпека держави

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному інституті стратегічних досліджень

Науковий консультант

доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України

СУХОРУКОВ Аркадій Ісмаїлович

Відкритий міжнародний університету розвитку людини «Україна»,

професор кафедри менеджменту

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор

БЛУДОВА Тетяна Володимирівна

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,

професор кафедри вищої математики;

доктор економічних наук, доцент

ВАСИЛЬЦІВ Тарас Григорович

Львівська комерційна академія, завідувач кафедри фінансів і кредиту;

доктор економічних наук, професор

ПЕТРОВА Ірина Леонідівна

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,

завідувач кафедри маркетингу та поведінкової економіки

Захист відбудеться «29» грудня 2015 р. о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.130.01 ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113 м. Київ, вул. Лагерна, 30-32, ауд. 245.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113 м. Київ, вул. Лагерна, 30-32, кім. 236.

Автореферат розісланий «28» листопада 2015 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради, к. е. н., доц.

Н. М. Літвін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні тренди світового соціально-економічного розвитку свідчать про те, що інноваційна діяльність є найбільш ефективним важелем підвищення конкурентоспроможності країн на світових ринках і забезпечення їх економічної безпеки в умовах глобалізації економічного простору. Доцільність національних стратегій соціально-економічного розвитку, в яких провідна роль відводиться інноваціям, підтверджується міцними позиціями індустріально розвинених країн на високотехнологічних ринках, що є надійною запорукою їх інноваційної безпеки у довгостроковій перспективі.

Промисловість України володіє потужним інноваційним потенціалом, реалізація якого здатна прискорити структурно-технологічну і виробничу модернізацію національної економіки, підвищити її міжнародну конкурентоспроможність і забезпечити соціально-економічні умови життя населення, що відповідають європейським стандартам. Водночас основу вітчизняного індустріального комплексу досі становлять галузі, орієнтовані на низькотехнологічні виробництва та експорт сировини. Така модель засвідчує недосконалість і вичерпаність традиційних для України чинників економічного розвитку, більше того, вона вже довела свою неефективність і надалі може призводити до поглиблення кризових явищ та нарощування технологічного відставання вітчизняного промислового комплексу.

Негативні тенденції в розвитку економіки України, яка з II півріччя 2012 р. поступово занурювалася в рецесію, у 2015 р. поглибилися. Погіршення економічної динаміки в останні два роки викликано також стресовими трансформаціями соціально-економічного і політичного середовища, розгортанням бойових дій на сході України, анексією Російською Федерацією АР Крим. За таких умов постійно знижується рівень економічної безпеки України, що вимагає побудови нової моделі розвитку промислового комплексу, заснованої на інноваційних чинниках, розвитку високотехнологічних і наукоємних виробництв, формуванні корпоративно-коопераційного каркасу вітчизняної промисловості, забезпеченні її кооперації в рамках світових виробничих і науково-технічних ланцюгів. Ефективна інтеграція промислової та інноваційної політики з врахуванням особливостей конкурентних викликів посткризового світу має забезпечити надійний фундамент зростання промислового комплексу і створити умови зміцнення економічної безпеки України.

Саме тому виникає потреба в оновленні підходів до формування і реалізації інноваційної політики у промисловості з метою посилення державного впливу на процеси стимулювання досліджень і розробок у перспективних секторах, комерціалізації та впровадження інновацій у виробничі процеси промислових підприємств, створення інноваційної інфраструктури як чинника забезпечення ефективної інтеграції всіх стадій інноваційного процесу, розбудови інституційного базису супроводження інноваційної діяльності, спрямування потужного фінансового ресурсу приватних інвесторів в інноваційні проекти тощо.

Важливою подією для України стало підписання та ратифікація Угоди про асоціацію та поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкриває нові можливості для вітчизняної промисловості у напрямку пришвидшення модернізаційних зрушень і структурних перетворень на

інноваційних принципах і засадах розвитку конкурентних переваг з використанням потенціалу ЄС як прискорювача економічного зростання. Але позитивні зрушення у цьому напрямі залежать від спроможності держави виважено підійти до питань залучення допомоги фінансових організацій ЄС на відновлення української економіки, організації спільних досліджень і розробок на перспективних напрямках науково-технічної і виробничої діяльності з дотриманням національних економічних інтересів, всебічного сприяння поширенню і використанню передового досвіду країн ЄС у розбудові національних інноваційних систем в Україні.

Питанням активізації інноваційної політики і стимулюванню інноваційного розвитку економіки на основі використання її науково-технічного потенціалу присвятили свої дослідження українські науковці О. Алимов, О. Амоша, Ю. Бажал, В. Бодров, І. Галиця, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Даниленко, Г. Добров, С. Єрохін, Я. Жаліло, Е. Забарна, Б. Кваснюк, Ю. Кіндзерський, О. Кондрашов, В. Кузьменко, О. Лапко, І. Макаренко, Б. Маліцький, В. Семиноженко, С. Соколенко, В. Соловійов, А. Сухоруков, О. Трофимчук, М. Туган-Барановський, Л. Федулова, А. Чухно, М. Якубовський та ін. Вагомий внесок у розвиток теорії інноваційного розвитку зробили російські вчені М. Кондратьєв, О. Голиченко, Л. Гончаренко, І. Дежина, Б. Мільнер, А. Пороховський та ін. Проблемам розвитку сучасної економіки, орієнтованої на знання і нові технології, активізацію інноваційних процесів і інноваційної політики значну увагу приділено у роботах зарубіжних економістів Р. Дж. Барро, В. Баумоля, С. Кузнеца, Б. Лундвалла, Р. Нельсона, М. Портера, П. Ромера, Х. Сала-и-Мартіна, Р. Солоу, К. Фрімена, Ф. Хайека, Й. Шумпетера та ін. Результатами напрацювань цих представників наукового середовища стали ґрунтовні теоретико-методологічні і практичні розробки щодо формування нової архітектури національної інноваційної системи, підвищення ефективності стимулювання інноваційного розвитку, формування інноваційних стратегій, визначення інноваційних перспектив у контексті глобальних постіндустріальних трансформацій, механізмів реформування промислового комплексу з позицій науково-технологічного та інноваційного факторів забезпечення його ефективного розвитку.

Процеси активізації технологічного розвитку, посилення ролі науково-технологічного прогресу в економіці зумовлюють необхідність розгляду питань інноваційної діяльності через призму економічної безпеки держави, зокрема, її інноваційної складової. Проблематика щодо виділення загроз, обґрунтування напрямів забезпечення економічної безпеки держави на основі задіяння інноваційних чинників зростання знайшла відображення у наукових працях таких українських вчених як В. Алькема, В. Андрійчук, В. Бегма, І. Бінько, Т. Блудова, З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, В. Горбулін, Б. Губський, М. Денисенко, Я. Жаліло, О. Захаров, О. Корольчук, О. Ляшенко, А. Мазаракі, В. Мартинюк, Т. Мельник, І. Мігус, А. Мокій, С. Мошенський, В. Мунтіян, Г. Новицький, Г. Пастернак-Таранушенко, І. Петрова, О. Суходоля, А. Сухоруков, В. Терехов, В. Токар, М. Флейчук, Ю. Харазішвілі, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, В. Шлемко, Н. Юрків та ін. Питання економічної безпеки та її складових висвітлені російськими науковцями, серед яких Л. Абалкін, В. Загашвілі, О. Куклін, Д. Львов,

В. Сенчагов, О. Татаркін та ін. У рамках досліджень проблем регіональної та глобальної економічної безпеки найбільш значущими є праці західних авторів Б. Бузана, Б. Гріра, В. Кабле, М. Кахлера, Дж. Лючіані, Е. де Сото. Системні дослідження з питань економічної безпеки дозволяють зробити висновок щодо підвищення значення інновацій для забезпечення надійного стійкого розвитку національних економік.

Недостатньо розробленими залишаються аспекти, пов'язані з дослідженням концептуальних, теоретико-методологічних, інструментальних положень у сфері впливу процесів формування і реалізації інноваційної політики у промисловості як об'єкти прикладання цієї політики на економічну безпеку держави. Нинішня криза у промисловості оголила низку системних проблем інноваційної політики, нехтування вирішенням яких протягом тривалого періоду призвело до низької спроможності підприємств запроваджувати нові технології, сучасні технічні рішення та інновації, що зумовлює появу загроз економічній безпеці держави. Тому розроблення інструментарію щодо виявлення цих загроз, вимірювання рівня небезпеки, обґрунтування механізмів державної політики зі створення резервів і цілеспрямованого застосовування заходів протидії загрозам є актуальними питаннями економічної безпеки держави.

Зазначене спонукає до вирішення у дисертаційній роботі *наукової проблеми*, яка полягає у розробленні теоретико-методологічного базису формування і реалізації інноваційної політики у промисловості для забезпечення економічної безпеки держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з наступними науковими програмами, планами, темами:

- фундаментальними і прикладними дослідженнями Національного інституту стратегічних досліджень, які виконувались відповідно до Планів науково-дослідних робіт НІСД на 2010-2015 рр. у межах бюджетних програм 0301080 «Фундаментальні і прикладні розробки та дослідження у сфері державного управління, стратегічних проблем внутрішньої і зовнішньої політики та з питань посередництва і примирення при вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів)», зокрема науково-дослідними роботами «Пріоритети антикризової політики щодо реального сектору економіки України» (реєстраційний номер НДР – 0115U003106), «Механізми ефективного використання потенціалу реального сектору економіки як складова стратегії реформ в Україні» (реєстраційний номер НДР – 0114U003193), «Структурні зрушення в реальному секторі як чинник зміцнення конкурентоспроможності економіки України» (реєстраційний номер НДР – 0113U001159), «Модернізаційні пріоритети структурних трансформацій реального сектору економіки» (реєстраційний номер НДР – 0112U000836), «Реструктуризація реального сектору економіки України як складова стратегії відновлення економічного зростання у посткризовий період» (реєстраційний номер НДР – 0111U001549), «Державна соціально-економічна політика» (реєстраційний номер НДР – 0110U004009);

- науково-дослідними роботами Національного інституту стратегічних досліджень щодо підготовки Послання Президента до Верховної Ради України: «Проект позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України

про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки із визначенням нової Стратегії національної безпеки України» (реєстраційний номер НДР – 0114U003985), «Проект Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України Про внутрішнє і зовнішнє становище України» (реєстраційний номер НДР – 0115U003373);

- науковими темами щодо розроблення регіональних Стратегій соціально-економічного розвитку: науково-дослідними роботами: «Розробка Стратегії соціально-економічного розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року» (№ державної реєстрації 0112U005157), що виконувалась згідно Договору № 53 від 14.05.2012 р. між Кіровоградським обласним благодійним фондом «Розвиток Кіровоградщини» та Національним інститутом стратегічних досліджень; «Послуги з розробки моделі соціально-економічного розвитку АРК до 2020 року» (№ державної реєстрації 0110U006476), що виконувалась згідно Договору № 05/10 від 01.11.2010 р. між Міністерством економіки АРК та Національним інститутом стратегічних досліджень;

- науково-дослідною роботою «Розробка проекту Енергетичної Стратегії України на період до 2035 року» згідно Договору № 65-14 від 29.09.2014 р. між Об'єднанням енергетичних підприємств «Галузевий резервно-інвестиційний фонд розвитку енергетики» та Національним інститутом стратегічних досліджень (№ державної реєстрації 0114U003868).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення теоретико-методологічного базису, а також науково-практичне обґрунтування підходів до формування і забезпечення процесу реалізації інноваційної політики у промисловості у контексті зміцнення економічної безпеки держави.

Мета дослідження обумовила постановку та вирішення наступних задач:

- опрацювання теоретичних засад формування і процесу реалізації інноваційної політики у промисловості і понятійно-категоріального апарату економічної, промислової, інноваційної політики держави;
- систематизація інституційного базису забезпечення процесу реалізації інноваційної політики у промисловості України за його основоположними елементами;
- розкриття детермінант впливу інноваційної політики у промисловості на економічну безпеку держави;
- розроблення методичних підходів до оцінки впливу інноваційної політики на інноваційну безпеку у промисловості і економічну безпеку держави;
- обґрунтування методичного інструментарію вимірювання стану інноваційної безпеки у промисловості;
- аналіз системних проблем розвитку промисловості в Україні, здійснення оцінки ризиків інноваційної політики і тенденцій інноваційного розвитку промисловості;
- ідентифікація загроз інноваційній безпеці у промисловості, аналіз специфіки їх впливу на економічну безпеку держави та причин, що зумовлюють цей вплив;

- обґрунтування сучасних орієнтирів і напрямів процесу реалізації інноваційної політики у промисловості України для мінімізації негативного впливу загроз і забезпечення економічної безпеки держави.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення економічної безпеки держави заходами інноваційної політики.

Предметом дослідження є теоретико - методичні та прикладні механізми забезпечення економічної безпеки держави у процесі реалізації інноваційної політики у промисловості України.

Методи дослідження. У процесі дослідження використані положення економічної теорії стосовно формування і реалізації інноваційної політики, а також результати вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень з питань економічної безпеки держави. Використано наступні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: абстрактно-логічний, індукції та дедукції, метод аналізу ієрархій, системного підходу (при дослідженні і обґрунтуванні понять «інноваційна політика у промисловості», «інноваційна безпека у промисловості»; встановленні впливу інноваційної політики у промисловості на економічну безпеку держави; систематизації і діагностиці загроз інноваційній безпеці у промисловості – у *підрозділах 1.1, 1.3, 4.1, 4.2*), порівняльного економічного аналізу, узагальнення, структурно-функціонального аналізу, графоаналітичні методи (при аналізі системних проблем розвитку промисловості; дослідженні тенденцій інноваційного розвитку у промисловості та її галузях; визначенні напрямів енергоефективності і енергозбереження у промисловості у контексті активізації її інноваційного розвитку – у *підрозділах 3.1, 3.2, 3.3, 5.2*), методи індикативного аналізу, експертних оцінок, аналітичного групування (при визначенні множини індикаторів інноваційної безпеки у промисловості і їх порогових значень – у *підрозділі 2.1*), метод адитивної згортки (при розрахунку інтегрального індексу інноваційної безпеки у промисловості – у *підрозділі 4.3*), прогностики (при визначенні перспектив співробітництва України з ЄС в інноваційній сфері; обґрунтуванні стратегічних пріоритетів, напрямів і завдань реалізації стратегії інноваційної політики у промисловості – у *підрозділах 5.1, 5.3*).

Інформаційну та статистичну базу дисертації становлять законодавчі і нормативні акти України та інших країн, матеріали Державного комітету статистики, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Міністерства освіти і науки, Державної служби інтелектуальної власності України, офіційні звіти та аналітичні видання зарубіжних економічних організацій (Світового банку, Європейського інвестиційного банку, Всесвітнього економічного форуму, Організації економічного співробітництва і розвитку, Євростату, Міжнародного валютного фонду, Всесвітньої організації інтелектуальної власності), монографії, наукові статті провідних вчених у вітчизняних та зарубіжних періодичних виданнях, матеріали міжнародних науково-практичних конференцій, інформаційні ресурси мережі Internet тощо.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічного базису, а також науково-практичних підходів до формування і реалізації інноваційної політики у промисловості у контексті забезпечення економічної безпеки держави. Основні наукові результати, що

розкривають особистий внесок автора у розробку досліджуваної проблеми та характеризують наукову новизну роботи, полягають у такому:

вперше:

- обґрунтовано залежність економічної безпеки держави від процесу реалізації інноваційної політики у промисловості через розкриття сутності категорій «інноваційна політика у промисловості» та «інноваційна безпека у промисловості» як рівнів систем «економічної політики» і «економічної безпеки» відповідно, встановлення взаємодії систем, а відтак – можливості послідовного прояву: ризиків інноваційної політики; негативних тенденцій інноваційного розвитку; загроз інноваційній безпеці у промисловості; загроз економічній безпеці держави, що дозволило модифікувати підходи до формування і реалізації інноваційної політики як регулятора рівня інноваційної безпеки і чинника забезпечення економічної безпеки держави;
- виявлено і систематизовано загрози інноваційній безпеці у промисловості – на основі виокремлення як ознаки класифікації загроз економічній напрям господарювання їх ідентифіковано на макроекономічні та галузеві (макроекономічні загрози виникають внаслідок неефективної інноваційної політики у промисловості, відображають явища в інноваційному розвитку промисловості як інтегральному виді економічної діяльності і мають комплексний характер впливу на загальну економічну динаміку і рівень економічної безпеки держави; галузеві загрози походять з особливостей розвитку галузей і є відображенням дестабілізуючих чинників, які здатні ускладнити або унеможливити реалізацію національних економічних інтересів);
- адаптовано індикатори інноваційної безпеки до виробничої сфери і обґрунтовано їх порогові значення на основі загальних підходів до оцінки рівня економічної безпеки, що дозволило сформулювати групу індикаторів інноваційної безпеки у промисловості і її галузях, оцінити вплив загроз на економічну безпеку держави у спосіб розрахунку інтегрального показника інноваційної безпеки у промисловості і її галузях, результати якого засвідчили фактичну втрату науковою та інноваційною сферами в Україні функцій впливу на соціально-економічний розвиток держави;
- розроблено стратегію інноваційної політики у промисловості (як систему положень, що визначають: пріоритети, які походять зі стратегічної мети; напрями розвитку, кожен з яких розкривається комплексом завдань, підпорядкованих реалізації стратегічних пріоритетів; механізми, за допомогою яких реалізується стратегія), критерієм ефективності якої має бути досягнення оптимальних значень індикаторів інноваційної безпеки у промисловості та її галузях;

удосконалено:

- теоретичний підхід до ідентифікації понять інноваційної політики в системі економічної політики та інноваційної безпеки в системі економічної безпеки держави, який, на відміну від існуючих підходів, полягає у зміщенні фокусу дослідження на індустріальний комплекс, що дозволило спроектувати трактування цих понять на рівень промисловості, адаптувавши їх до цілей і

завдань забезпечення її стабільного розвитку, сформувавши принципове бачення категорій інноваційної політики у промисловості і інноваційної безпеки у промисловості і обґрунтувати доцільність їх розгляду у розрізі базових галузей промисловості;

- напрацювання щодо структурного і порівняльного аналізу характеристик тенденцій інноваційного розвитку у промисловості, котрий здійснено з виокремленням показників інноваційної, науково-технологічної та патентно-ліцензійної діяльності у базових галузях промисловості України – машинобудівній, хімічній та нафтохімічній, металургійній, харчовій та легкій, і який дозволив розділити галузі за рівнем інноваційного розвитку на галузі випереджаючого розвитку – машинобудівна промисловість, помірного – хімічна та нафтохімічна, металургійна, а також харчова промисловість, наздоганяючого – легка промисловість;
- практичні рекомендації щодо науково-технічного й виробничого співробітництва України з ЄС, які базуються на необхідності активізації міжнародного діалогу щодо залучення інвестицій у найбільш перспективні з погляду співробітництва з ЄС галузі промисловості України, ефективного використання європейського досвіду й фінансової допомоги в розбудові наукоємних, інноваційно орієнтованих і високотехнологічних виробництв, з дотриманням національних економічних інтересів;
- засади визначення ключових напрямів впровадження енергоефективних і енергозберігаючих технологій у промисловості у контексті активізації її інноваційного розвитку і підвищення рівня економічної безпеки держави, які сформовано на основі аналізу галузево-секторальної специфіки споживання енергоресурсів, врахування їх можливостей щодо реалізації енергоощадних проектів у виробництві;

отримали подальшого розвитку:

- систематизація інституційного базису забезпечення формування і розвитку інноваційної політики у промисловості України за його основоположними елементами – суб'єктами інституційного забезпечення інноваційної діяльності, законодавчим і нормативно-правовим середовищем формування і розвитку інноваційної діяльності, інноваційною інфраструктурою, що дозволило узагальнити наявні проблеми, які перешкоджають ефективній реалізації ключових напрямів інноваційного розвитку, визначених у низці законодавчих та нормативно-правових документів у сфері інноваційної діяльності, серед яких: неузгодженість та фрагментарність державної політики; недостатнє фінансування відповідних державних програм наукової та науково-технічної діяльності в Україні; відсутність організаційної та фінансової підтримки інноваційних підприємств; гальмування процесів корегування інноваційної політики;
- характеристики процесів реалізації інноваційної політики у промисловості – шляхом виокремлення ризиків інноваційної політики у промисловості, якими є наступні: відсутність дієвих механізмів стимулювання впровадження інтелектуальних та науково-технічних ресурсів у виробничих процесах промислових підприємств; неефективне виконання окремих нормативно-

правових актів супроводження інноваційного розвитку промисловості; стримування імплементації підходу до організації, міжвідомчої координації та управління інноваційним розвитком і науково-технічним прогресом на основі відбору, захисту і розвитку критичних технологій; нестабільність державного регулювання діяльності інноваційних структур, зокрема, технологічних парків, та щорічне погіршення умов їх діяльності; несистемність та неузгодженість законодавства щодо наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності;

- науково-практичний інструментарій активізації інноваційного розвитку промисловості – завдяки включенню заходів, які враховують потреби відновлення промислового потенціалу Донбасу на інноваційних засадах (після політичного врегулювання питання – припинення війни, обрання місцевої легітимної влади, підпорядкування її Україні), а також галузеву специфіку стимулювання інноваційних зрушень у контексті забезпечення структурної перебудови промисловості.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у використанні його наукових положень, висновків і здобутків державними органами, науковими установами та підприємствами промисловості у поточній і стратегічній діяльності. Результати дисертаційної роботи впроваджено у наступних установах та підприємствах: Національному інституті стратегічних досліджень (довідка №293/923 від 18.09.2015 р.) у вигляді аналітичних доповідей, аналітичних записок, надісланих до Адміністрації Президента України і використаних при прийнятті управлінських рішень щодо модифікації інструментів та механізмів інноваційної політики у промисловості, визначення орієнтирів і напрямів її реалізації у контексті забезпечення економічної безпеки держави; Апараті Ради національної безпеки і оборони України (довідка № 2685/14-6-2-3 від 25.09.2015 р.), що створює теоретичне та науково-практичне підґрунтя для виявлення та попередження виникнення загроз економічній безпеці держави, пов'язаних з ризиками інноваційної політики у промисловості, а також формування організаційно-економічних та управлінських заходів із забезпечення національних економічних інтересів держави у сфері інноваційного розвитку і підвищення ефективності реалізації інноваційної політики у промисловості; ПАТ НВЦ «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод» (довідка № 21/2-2338 від 18.09.2015 р.) при оновленні підходів до формування загальної стратегії розвитку підприємства – врахування, зокрема, оцінок тенденцій світового та українського фармацевтичних ринків, а також основних напрямів і завдань реалізації інноваційної політики у промисловості щодо розвитку інноваційних та наукоємних виробництв у фармацевтичній галузі; Кіровоградській обласній державній адміністрації (довідка № 12/02.02/17 від 02.10.2015 р.) при розробленні «Стратегії розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року» (котру затверджено Рішенням Кіровоградської обласної ради 21.12.2012 р. № 411), реалізація якої дозволяє застосовувати системний інструментарій формування і здійснення інноваційної політики у промисловості регіону.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є одноосібно виконаною науковою працею. Самостійно одержані результати та висновки дисертації автором викладено у наукових публікаціях. Внесок здобувача у праці,

написані у співавторстві, наведено окремо у переліку опублікованих праць.

Апробація дисертаційної роботи. Основні ідеї та положення дисертаційної роботи обговорювалися на науково-практичних конференціях, круглих столах: «Реформування вугільної галузі» (12 серпня 2010 р., м. Київ, Міністерство вугільної промисловості України), «Крим – 2020: стратегічні пріоритети забезпечення нового рівня соціально-економічного розвитку», 13-14 жовтня 2010 р., м. Сімферополь), «Розвиток промислового потенціалу України в процесі післякризового відновлення» (21 грудня 2010 р., м. Київ, НІСД), «Реструктуризація промисловості України у процесі посткризового відновлення» (14 червня 2011 р., м. Київ, НІСД), «Економіка України в 2011 році: здобутки і ризики післякризового розвитку» (23 грудня 2011 р., м. Київ, НІСД), «Стратегічні напрями розвитку Кіровоградської області на довгостроковий період» (5 вересня 2012 р., м. Кіровоград, Кіровоградська ОДА), «Пріоритети політики імпортозаміщення у стратегії модернізації промисловості України» (11 жовтня 2012 р., м. Київ, НІСД), «Перспективи економіки України в умовах глобальної макроекономічної нестабільності» (13 грудня 2012 р., м. Київ, НІСД), «Національні проекти в стратегії економічної модернізації України» (20 березня 2013 р., НІСД), «Наука і сучасність: виклики глобалізації» (25 травня 2013 р., м. Київ), «Інноваційний шлях розвитку суспільства: проблеми, досягнення та перспективи» (30-31 травня 2013 р., м. Кам'янець-Подільський), «Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України» (29 жовтня 2013 р., м. Київ, НІСД), «Економічна безпека України. Загрози, ризики та їх упередження» (6 листопада 2013 р., м. Київ, Верховна Рада України), «Ринок сталі та економіка України в 2015 р.» (11 грудня 2014 р., м. Київ, ДП «Укрпромзовнішекспертиза»), «Перспективи економічного розвитку країни: теорія, методологія та практика» (21-22 серпня 2015 р., м. Одеса), «Тенденції сталого розвитку економіки країни: прогнози та пропозиції» (28-29 серпня 2015 р., м. Львів), «Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення» («Недінські читання») (21-22 жовтня 2015 р., м. Київ, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»).

Публікації. Результати дослідження викладено у 35 публікаціях, в яких особисто автору належить 42,46 д. а. (одноосібна монографія обсягом 19,53 д. а.; 23 публікації загальним обсягом 15,85 д. а. надруковано у фахових наукових виданнях, 6 з яких, загальним обсягом 4,7 д. а., – у фахових виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз).

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'ятьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 360 сторінках машинописного тексту. Робота містить 37 рисунків і 48 таблиць, а також 12 додатків. Список використаних джерел налічує 405 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено його об'єкт, предмет і методи дослідження, показано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації та впровадження.

У першому розділі «Теоретичні засади забезпечення економічної безпеки держави на основі формування і реалізації інноваційної політики у промисловості» розкрито теоретичні засади формування інноваційної політики як складника державної промислової політики; систематизовано інституційний базис формування інноваційної політики у промисловості України; розкрито детермінанти впливу інноваційної політики у промисловості на економічну безпеку держави.

У підрозділі 1. 1. «Теоретичний базис формування інноваційної політики як складника державної промислової політики» виявлено, що незважаючи на важливість промислової політики для розвитку країни і забезпечення економічної безпеки в Україні її формуванню та реалізації перешкоджає відсутність належного інституційного забезпечення, що призводить до фрагментарності промислової політики, відсутності системного підходу та узгодженості розвитку окремих секторів промисловості, а також невідповідності цілей промислової політики цілям та завданням в інших сферах державної економічної політики. Нині в Україні функції центрального органу виконавчої влади з формування та реалізації державної промислової політики покладено на Міністерство економічного розвитку та торгівлі України (МЕРТ); дотепер не утворено дорадчо-консультативного органу з розвитку промисловості при МЕРТ, створення якого значно сприяло би посиленню державно-приватного партнерства у промисловому секторі та дозволило б враховувати інтереси бізнесу при формуванні державної промислової політики. Не враховується також досвід країн ОЕСР, який свідчить про те, що реалізація ефективної промислової політики вимагає розроблення багаторічних планів та бюджетів, а також ефективних механізмів моніторингу та оцінки їх реалізації, що передбачає наявність чіткої довгострокової стратегії розвитку промислового сектору. В Україні ж досі не розроблено комплексної державної стратегії розвитку промисловості, де напрями державної підтримки були б визначені у загальному балансі державних, секторальних, корпоративних і регіональних інтересів та ресурсів. Про невизначеність пріоритетів промислової політики свідчить відсутність ключового для розвитку промисловості Закону «Про промисловість України», який би визначав поняття «промислове підприємство» і критерії віднесення підприємств до промислових, напрями розвитку промисловості, регламентував розмежування повноважень щодо розроблення та реалізації державної промислової політики, сприяючи посиленню її ефективності.

Опрацювання понятійно-категоріального апарату промислової та інноваційної політики держави і аналізу поглядів українських і зарубіжних учених до визначення функціональних сфер промислової політики дозволило констатувати, що більшість авторів виділяє як її окремий складник інноваційну (науково-інноваційну, науково-технічну) політику. На основі теоретичного узагальнення положень низки робіт у дисертації обґрунтовано трактування інноваційної політики як значно ширшого поняття, ніж науково-технічної, яка здебільшого стосується вибору пріоритетів у науці і техніці.

Визначаючи роль і значення реалізації інноваційної політики у розвитку промисловості, встановлено, що у літературних джерелах доволі часто зустрічається «проекція» інноваційної політики на рівень промисловості у вигляді визначень такої політики як промислово-інноваційної. Взяття за основу наявних

трактувань інноваційної політики, проектування їх на рівень промисловості і адаптування до цілей і завдань забезпечення її стабільного розвитку, *інноваційну політику у промисловості* визначено як сукупність заходів щодо активізації інноваційних процесів і підвищення ефективності використання науково-технологічного потенціалу промисловості, які включають здійснення підтримки інноваційної активності підприємств на всіх стадіях інноваційного процесу, стимулювання попиту на результати наукових досліджень і розробок, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості, активізацію міжнародної науково-технічної і виробничої кооперації, з метою забезпечення модернізаційних зрушень у промисловості і підвищення конкурентоспроможності економіки. Обґрунтовано, що має сенс розглядати інноваційну політику у промисловості у розрізі її базових галузей – машинобудівної, металургійної, хімічної і нафтохімічної, харчової, легкої.

Інноваційна політика розглядається як ширша категорія, яка «увібрала в себе» попередні дві (інноваційну політику у промисловості та інноваційну політику у галузях промисловості) і яка, в свою чергу, є складником промислової та загалом – економічної політики. Ієрархічність цих категорій дозволяє представляти заходи із стимулювання і активізації інноваційної політики у промисловості у вертикальному вимірі – як взаємозалежні і взаємообумовлені дії, які виражені висхідною залежністю інноваційної політики від промислової і в цілому від економічної політики держави. Значення такої залежності визначається ефектами, які виникають при реалізації узгоджених заходів.

У підрозділі 1. 2. «Інституційне забезпечення процесу реалізації інноваційної політики у промисловості України» систематизовано найважливіші законодавчі та нормативно-правові документи, в яких відображено цілі і завдання інноваційної політики. Виявлено, що незважаючи на наявність потужного інституційного забезпечення інноваційної діяльності, реалізації ключових напрямів інноваційного розвитку, визначених у низці законодавчих та нормативно-правових документів, перешкоджають: неузгодженість і фрагментарність державної політики; недостатнє фінансування державних програм наукової та науково-технічної діяльності; відсутність організаційної та фінансової підтримки інноваційних підприємств; гальмування процесів корегування інноваційної політики.

Охарактеризовано стан розвитку інноваційного середовища за допомогою індексів, які відображають фактори впливу на інноваційний розвиток України на базі міжнародних спостережень і досліджень інноваційної спроможності та технологічної готовності країн світу. За оцінками експертів, які здійснюють дослідження глобального індексу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, індексу економіки знань Інституту Світового банку, глобального індексу інновацій Корнельського університету, бізнес-школи INSEAD та Всесвітньої організації інтелектуальної власності, інноваційна діяльність в Україні потребує міжгалузевого технологічного обміну, зміцнення зв'язків компаній з університетами і НДІ, розвитку міжнародної науково-технічної кооперації, венчурного інвестування у прогресивні розробки, створення інноваційної інфраструктури, застосування інформаційних технологій тощо.

У підрозділі 1. 3. «Детермінанти впливу інноваційної політики у промисловості на економічну безпеку держави» ідентифіковано поняття інноваційної безпеки в системі економічної безпеки держави. В економічній літературі підходи до структурної декомпозиції економічної безпеки різняться, інноваційну безпеку найчастіше визначають як: 1) науково-технічну, технологічну, науково-інтелектуальну, інноваційно-технологічну, виробничо-технологічну; 2) інвестиційно-інноваційну; 3) власне інноваційну. При цьому інноваційна безпека держави є ширшою категорією, ніж науково-технічна і технологічна безпека, оскільки поняття інновації охоплює конкурентоздатні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення, що покращують структуру виробництва. Але інноваційна безпека держави не завжди трактується у контексті забезпечення інноваціями саме виробничої царини. Тому, зміщуючи фокус на індустріальний комплекс як об'єкт прикладання інноваційної безпеки, у дисертації *інноваційну безпеку у промисловості* визначено як її спроможність забезпечити всеохоплюючу модернізацію промисловості на основі підвищення ефективності використання її науково-інноваційного потенціалу – виведення застарілих потужностей та впровадження у виробництво нових наукоємних технологій (у т. ч. енергоефективних і енергозберігаючих), створення нових виробництв для поглибленої переробки та виготовлення кінцевої промислової продукції високої якості (у т. ч. на засадах підтримки «точок зростання»), а також здатність досягнути високотехнологічного статусу на світових ринках такої продукції і протистояти загрозам у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності.

Інноваційна безпека у промисловості розглядається як одна з ланок багаторівневої системи економічної безпеки (у вертикальному вимірі – як складник інноваційної безпеки і категорія, що включає інноваційну безпеку у галузях промисловості). Таким чином виявлено взаємозв'язки у межах горизонтальних і вертикальних шаблів інноваційної безпеки та інноваційної політики держави, що дозволяє стверджувати як про наявність щільної взаємодії всіх рівнів, так і про можливість виникнення ризиків і загроз. Відтак стан реалізації інноваційної політики у промисловості може стати чинником загроз як інноваційній безпеці у промисловості, так і економічній безпеці держави. Такі загрози формуються поступово – спочатку у вигляді прояву ризиків інноваційної політики, потім – негативних тенденцій інноваційного розвитку промисловості, далі – загроз інноваційній безпеці у промисловості і зрештою – загроз економічній безпеці держави. Загрози варто розглядати як у статичному вимірі, так і в процесі розвитку, що обумовлено динамічними змінами у часі уявлень про стан захищеності національних економічних інтересів.

Своєчасне виявлення загроз інноваційній безпеці у промисловості і вимірювання рівня небезпеки є важливими завданнями державної політики, реалізація яких дасть змогу створювати резерви і цілеспрямовано застосовувати заходи протидії – зокрема, інвестиційні, організаційно-економічні, фінансові, інституційні та інші регулюючі важелі. Отже встановлено, що в процесі реалізації інноваційної політики у промисловості можуть виникати ризики, здатні стати джерелами загроз інноваційній безпеці у промисловості, і водночас модифікація підходів до формування і реалізації інноваційної політики виступає потужним

фактором мінімізації і подолання цих загроз, регулятором рівня інноваційної безпеки і чинником забезпечення економічної безпеки держави (рис. 1).

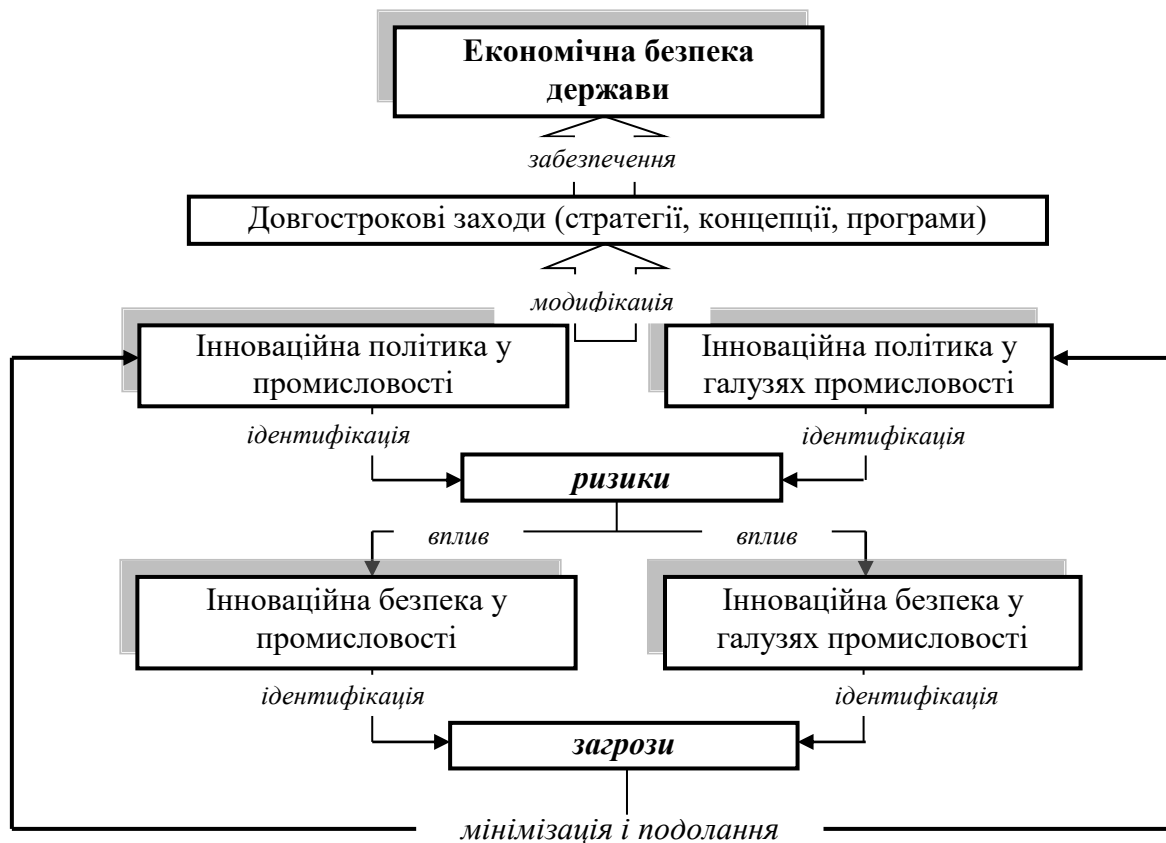

Рис. 1. Схема забезпечення економічної безпеки держави у процесі реалізації інноваційної політики у промисловості (складено автором)

Таким чином, прийняття стратегічних рішень з мінімізації і подолання загроз інноваційній безпеці у промисловості має характер державної політики (власне інноваційної політики у промисловості) та передбачає розроблення довгострокових заходів (стратегій, концепцій, програм тощо) об'єднаних єдиною ціллю і підпорядкованих завданням забезпечення економічної безпеки держави, а також сприяння реалізації зафіксованих у них положень.

Другий розділ «**Методичні підходи до оцінки впливу інноваційної політики на інноваційну безпеку у промисловості і економічну безпеку держави**» стосується представлення: методичного інструментарію вимірювання стану інноваційної безпеки у промисловості; концептуальних засад стратегії інноваційної політики у промисловості у контексті мінімізації загроз інноваційній безпеці у промисловості; теоретичних передумов зміцнення економічної безпеки держави на основі відбудови інноваційного потенціалу промисловості Донбасу.

У підрозділі 2. 1. «**Методичний інструментарій вимірювання стану інноваційної безпеки у промисловості**» обґрунтовано послідовність оцінки стану інноваційної безпеки у промисловості, яка здійснюється за загальноприйнятим алгоритмом діагностики та регулювання економічної безпеки, що включає: аналіз економічних змін та класифікацію загроз; формування множини індикаторів економічної безпеки; визначення діапазону характеристичних значень індикаторів;

розрахунок інтегрального індексу; формування динамічних рядів у розрізі показників безпеки; прийняття поточних рішень із забезпечення економічної безпеки; розробку довгострокових заходів.

На етапі здійснення аналізу економічних змін та класифікації економічних загроз обґрунтовано необхідність розширення критеріїв класифікації та переліку загроз інноваційній безпеці шляхом виокремлення як ознаки класифікації загроз економічний напрям господарювання і ідентифікації на цій основі загроз інноваційній безпеці у промисловості на *макроекономічні* та *галузеві*.

Визначення впливу загроз на соціально-економічний розвиток передбачає формування множини індикаторів інноваційної безпеки у промисловості і діапазону їх характеристичних значень. Застосування селективного підходу до аналізу наявних індикаторів інноваційної безпеки і адаптування їх до виробничої сфери дозволили сформувати групу індикаторів інноваційної безпеки у промисловості і її галузях і обґрунтувати порогові значення індикаторів на основі застосування загальних підходів до оцінки рівня економічної безпеки: аналогового (вибору відповідних показників у країнах-аналогах); законодавчого (встановлення порогових значень на законодавчому рівні); досвіду інших країн; порівняльного (порівняння рівнів показників окремих регіонів світу); розрахунків фахівців міжнародних організацій та ін.

Індикаторами інноваційної безпеки у промисловості визначено наступні: питома вага інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств ($k_1 \geq 30$ %); питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств ($k_2 \geq 35$ %); кількість підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, у загальній кількості підприємств ($k_3 \geq 35$ %); питома вага реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промисловості ($k_4 \geq 15$ %); обсяги реалізованої за межі України інноваційної продукції, у загальному обсязі реалізованої продукції ($k_5 \geq 46$ %); обсяг фінансування інноваційної діяльності у ВВП, виробленому у промисловості ($k_6 \geq 3,5$ %); індекс впровадження нових технологічних процесів ($k_7 \geq 100$ %); індекс освоєння виробництва інноваційних видів продукції ($k_8 \geq 100$ %); питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, виробленому у промисловості ($k_9 \geq 3$ %); відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи до ВВП, виробленого у промисловості ($k_{10} \geq 3$ %); відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету до ВВП, виробленого у промисловості ($k_{11} \geq 1$ %); питома вага спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи у промисловості, у чисельності зайнятого населення промисловості (на 1 тис. осіб) ($k_{12} \geq 7$ %); питома вага докторів і кандидатів наук, зайнятих у промисловості, у загальній кількості докторів і кандидатів наук, зайнятих в економіці ($k_{13} \geq 5$ %); коефіцієнт винахідницької активності (кількість отриманих охоронних документів (патентів) на 1 млн осіб зайнятого населення у промисловості) ($k_{14} \geq 400$ %); відношення кількості впроваджених об'єктів промислової власності до кількості отриманих охоронних документів (патентів) ($k_{15} \geq 90$ %).

Множину індикаторів та їх порогових значень означено для розрахунку інтегрального індикатора інноваційної безпеки у промисловості та її галузях, який

обчислюється відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки Мінекономрозвитку методом «зважених сум» і являє собою адитивну форму інтегрального показника (I):

$$I = \sum_{i=1}^n a_i z_i, \quad \sum a_i = 1, \quad 0 \leq a_i, z_i \leq 1 \quad ,$$

де a_i – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i -го показника в інтегральний індикатор; Z_{ij} – нормалізовані значення вхідних показників K_{ij} .

Практичною цінністю цього підходу є можливість його застосування для визначення динаміки та інтерпретування показників інтегрального індексу інноваційної безпеки у промисловості і її галузях (машинобудівній, металургійній, хімічній та нафтохімічній, харчовій, легкій промисловості), здійснення порівняльних оцінок параметрів розвитку видів діяльності, прогнозів тощо.

У підрозділі 2. 2. «Концептуалізація стратегії інноваційної політики як напрямку мінімізації загроз інноваційній безпеці у промисловості» представлено бачення формування стратегії інноваційної політики у промисловості, реалізація якої може стати найважливішою передумовою економічного зростання економіки і забезпечення економічної безпеки держави.

Україна володіє високим інноваційним і науково-технічним потенціалом, проте його розкриття і реалізація вимагають безпосередньої участі і посилення координуючої ролі держави у застосуванні різноманітних важелів впливу на цей процес. Тобто сьогодні виникає потреба у новому стратегічному документі, що зафіксував би магістральні вектори інноваційного розвитку України з урахуванням об'єктивно існуючих потреб структурно-галузевої модернізації промисловості.

У дисертаційній роботі викладено концептуальну схему стратегії інноваційної політики у промисловості з метою окреслення контурних меж її змістовного наповнення – шляхом подальшого розроблення положень стратегії за означеними елементами. Стратегічні *пріоритети* виходять зі стратегічної мети й спрямовані на втілення стратегічного бачення реалізації інноваційної політики у промисловості. Кожен із *напрямів* повинен розкриватися комплексом *завдань*, підпорядкованих реалізації стратегічних пріоритетів. Напрями і завдання формулюються, виходячи з наявного стану, потреб і можливостей інноваційного розвитку промисловості. Успішне впровадження напрямів і завдань стратегії повинно сприяти досягненню найважливіших результатів загальнодержавного значення. Стратегія реалізується за допомогою *механізмів*, застосування яких повинно ґрунтуватися на комплексному поєднанні сукупності форм та методів впливу держави, бізнесу і громадськості як суб'єктів реалізації інноваційної політики на стимулювання інноваційної активності у промисловому комплексі як об'єкті прикладання цієї політики відповідно до змісту інноваційної політики, мети, пріоритетів та завдань стратегії. *Критерієм ефективності* реалізації стратегії у контексті забезпечення економічної безпеки держави має бути досягнення оптимальних значень індикаторів інноваційної безпеки у промисловості та її галузях.

Реалізація стратегії покликана застосувати пріоритет інноваційного лідерства у галузях, в яких наша країна вже має і активно використовує передові технології і потужний науково-технічний потенціал (оборонно-промисловий комплекс, високотехнологічне машинобудування). Водночас, стратегія має бути сфокусована

на вирішення проблем традиційних галузей, випереджаючий розвиток яких надасть імпульсу модернізаційним зрушенням в економіці.

У підрозділі 2. 3. «Теоретичні передумови зміцнення економічної безпеки держави на основі відбудови інноваційного потенціалу промисловості Донбасу» відображено, що важливою передумовою зміцнення економічної безпеки держави на інноваційних засадах може бути розбудова індустріального потенціалу Донбасу на якісно новій основі. Цілеспрямоване знищення низки об'єктів промисловості на Донбасі суттєво погіршило соціально-економічне становище східних регіонів та завдало удару всій економіці України. Результатом ситуації стало критичне зростання рівня загроз економічній безпеці України насамперед за рахунок виникнення низки додаткових, принципово нових для нашої держави викликів, якими є: деіндустріалізація країни, обумовлена руйнуванням виробничих потужностей; звуження експортного потенціалу України; різкий обвал інвестиційної привабливості економіки, і як наслідок – фактичне припинення припливу іноземних інвестицій та згорання внутрішнього інвестування; скорочення внутрішньої ресурсно-сировинної бази паливно-енергетичного комплексу; зменшення конкурентоспроможності національної транспортної системи та стрімка втрата транзитного потенціалу України; зростання соціальної напруженості та протестних настроїв у суспільстві.

Відновлення колишньої структури промисловості Донбасу видається недоцільним з огляду на властиві їй глибокі дисбаланси, пов'язані з надмірним сировинним ухилом виробництва, масштабні руйнування промислової інфраструктури та виробничих ланцюгів у національних масштабах. Її відбудова має відбуватися шляхом розвитку високотехнологічного, наукоємного та енергоефективного промислового комплексу, що дозволить впевнено подолати наслідки економічної кризи та війни та закласти фундамент зростання на перспективу. У роботі зазначено, що в умовах дефіциту державних бюджетних коштів слід передбачити інвестиційні стимули для залучення коштів у промисловість Донбасу у вигляді податкових, фінансових, інституційних механізмів, спрощення дозвільних процедур, запровадження інших ефективних інструментів державної регуляторної політики. Враховуючи масштабність завдань, значну капіталоемність та тривалий період часу, що необхідні для реалізації стратегічних інвестиційних проектів, найбільш реальним джерелом інвестицій для відновлення і будівництва нових об'єктів промисловості на сході країни видається фінансова допомога країн-донорів і міжнародних фінансових організацій.

Розроблені методичні підходи до оцінки впливу інноваційної політики на інноваційну безпеку у промисловості і економічну безпеку держави формують науково-теоретичне підґрунтя для дослідження явищ і процесів інноваційного розвитку з метою вироблення ефективних та узгоджених управлінських рішень.

У третьому розділі «**Структурно-галузеві характеристики тенденцій інноваційного розвитку як передумов формування загроз інноваційній безпеці у промисловості України**» проаналізовано системні проблеми розвитку промисловості; розкрито ризики інноваційної політики у промисловості, які призводять до негативних тенденцій її інноваційного розвитку; здійснено структурно-галузевий аналіз показників інноваційної діяльності у промисловості.

Умови інноваційної діяльності в Україні значною мірою залежать від стану промисловості, тому у роботі у *підрозділі 3. 1. «Аналіз системних проблем розвитку промисловості в Україні»* досліджено сучасні проблеми у промисловості, які здатні порушити стійкість економічного зростання. Серед таких проблем виділено наступні: високу експортну орієнтацію базових бюджетоутворюючих галузей; повільне впровадження міжнародних стандартів виробництва та якості продукції; експлуатацію застарілих енерго- і ресурсоемних засобів виробництва; недостатність ефективних механізмів фінансування структурних змін у промисловості; низьку привабливість промислових об'єктів для зовнішніх і внутрішніх інвесторів; низький ступінь співробітництва підприємств у ланцюгах доданої вартості. Існуючі системні проблеми у промисловості формують передумови для подальшого поглиблення макроекономічних дисбалансів у країні і загроз виробничій безпеці, а також обумовлюють зростання рівня загроз національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері (такі загрози визначено Законом України «Про основи національної безпеки України»).

У *підрозділі 3. 2. «Оцінка ризиків інноваційної політики і тенденцій інноваційного розвитку»* здійснено аналіз реалізації інноваційної політики у промисловості, який засвідчив, що протягом багатьох років вона здійснюється хаотично, на окремих напрямках. Основними ризиками інноваційної політики визначено наступні: відсутність дієвих механізмів стимулювання впровадження інтелектуальних та науково-технічних ресурсів у виробничих процесах промислових підприємств; неефективне виконання окремих нормативно-правових актів супроводження інноваційного розвитку промисловості, недостатні обсяги фінансування передбачених у них заходів з держбюджету; стримування імплементації підходу до організації, міжвідомчої координації та управління інноваційним розвитком і науково-технічним прогресом на основі відбору, захисту і розвитку критичних технологій; нестабільність державного регулювання діяльності інноваційних структур, зокрема, технологічних парків, та щорічне погіршення умов їх діяльності; несистемність та неузгодженість законодавства щодо наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

Відсутність ефективної інноваційної політики у промисловості призводить до негативних тенденцій її інноваційного розвитку. Так, протягом 2005-2014 рр. інноваційний розвиток промисловості України відзначався нестабільністю (табл. 1). У докризовий період рівень інноваційної активності підприємств був найвищим у 2007 р. Кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, у 2007 р. порівняно з 2005 р. збільшилася на 23,4 %, їх частка у загальній кількості промислових підприємств – до 14,2 % (з 11,9 %). Кількість підприємств, що впроваджували інновації, зросла на 46,4 %, їх частка – до 11,5 % (з 8,2 %). На стан інноваційної сфери руйнівно вплинула світова фінансово-економічна криза 2008-2009 рр., і у цей період показники інноваційної активності мали переважно низхідну динаміку.

У 2010-2014 рр. максимального рівня інноваційної активності промислових підприємств було досягнуто у 2012 р. (17,4 %), а в 2013-2014 рр. відбувалося зниження цього показника до 16,8 % і 16,1 % відповідно. У 2014 р. впроваджували інновації 12,1 % загальної кількості промислових підприємств (у 2013 р. – 12,9 %).

Таблиця 1

Показники інноваційної діяльності у промисловості України *

Назва показника	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість інноваційно активних підприємств, од. / % до загальної кількості підприємств промисловості	<u>1193</u> 11,9	<u>1118</u> 11,2	<u>1472</u> 14,2	<u>1397</u> 13,0	<u>1411</u> 12,8	<u>1462</u> 13,8	<u>1679</u> 16,2	<u>1758</u> 17,4	<u>1715</u> 16,8	<u>1609</u> 16,1
Кількість підприємств, що впроваджували інновації, од. / % до загальної кількості підприємств промисловості	<u>810</u> 8,2	<u>999</u> 10,0	<u>1186</u> 11,5	<u>1160</u> 10,8	<u>1180</u> 10,7	<u>1217</u> 11,5	<u>1327</u> 12,8	<u>1371</u> 13,6	<u>1312</u> 12,9	<u>1208</u> 12,1
Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, од. / % до загальної кількості підприємств промисловості	<u>1022</u> 10,2	<u>918</u> 9,2	<u>1035</u> 10,0	<u>993</u> 9,3	<u>994</u> 9,0	<u>964</u> 9,1	<u>1043</u> 10,1	<u>1037</u> 10,3	<u>1031</u> 10,1	<u>905</u> 9,0
Обсяги реалізованої інноваційної продукції, млн грн. / % до загального обсягу реалізованої продукції промисловості	<u>24995,4</u> 6,5	<u>30892,7</u> 6,7	<u>40188,0</u> 6,7	<u>45830,2</u> 5,9	<u>31432,3</u> 4,8	<u>33697,6</u> 3,8	<u>42386,7</u> 3,8	<u>36157,7</u> 3,3	<u>35892,0</u> 3,3	<u>25669,0</u> 2,5
Обсяги реалізованої за межі України інноваційної продукції, млн грн. / % до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції промисловості	<u>12494,8</u> 50,0	<u>12797,0</u> 41,4	<u>14666,6</u> 36,5	<u>23633,1</u> 51,6	<u>13200,9</u> 42,0	<u>13713,0</u> 40,7	<u>12630,6</u> 29,8	<u>13354,9</u> 36,9	<u>16053,3</u> 44,7	<u>7486,4</u> 29,2
Обсяг фінансування інноваційної діяльності, млн грн.	5751,6	6160,0	10821,0	11994,2	7949,9	8045,5	14333,9	11480,6	9562,6	7695,9
Кількість впроваджених нових технологічних процесів, од.	1808	1145	1419	1647	1893	2043	2510	2188	1576	1743
Кількість освоєних виробництв інноваційних видів продукції, найменувань	3152	2408	2526	5446	2685	2408	3238	3403	3138	3661
Обсяг виконаних наукових і науково-технічних робіт, млн грн.	2234,7	2553,6	2736,5	3714,6	4392,4	5104,2	4482,0	3666,6	3656,4	3542,2
Обсяг витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт, млн грн.	2377,4	2354,1	2506,9	3436,0	3732,0	4338,0	3991,1	3179,0	3277,7	3191,4
Обсяг витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт за рахунок держбюджету, млн грн.	340,2	405,0	572,3	877,7	703,9	708,2	687,0	128,8	169,4	152,5
Кількість спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи	9952	9069	8235	7933	7151	8212	8922	6864	6677	5931
Кількість докторів і кандидатів наук, зайнятих у промисловості	137	136	119	111	104	135	143	130	128	123
Кількість отриманих охоронних документів (патентів) на об'єкти промислової власності, од., у т. ч.:	2549	2875	2865	3001	1895	1654	1434	1609	2127	2068
винаходи	343	291	305	255	215	95	63	63	72	48
корисні моделі	783	781	757	661	256	301	273	321	373	286
промислові зразки	1423	1803	1803	2085	1424	1258	1098	1225	1682	1734
Кількість впроваджених об'єктів промислової власності, од.	1814	2074	2320	2105	2182	н. д.	1661	1990	2331	2649

* Джерело: складено та розраховано заданими Держстату, Державної служби інтелектуальної власності України

Обсяги витрат на інноваційну діяльність у промисловості у 2014 р. порівняно з 2005 р. зросли на 33,8 %. Але структура витрат залишається недосконалою: у 2014 р. підприємства на інновації спрямували 7,7 млрд грн., з них 66,5 % коштів було направлено на придбання машин, обладнання і програмного забезпечення, лише 22,8 % – на проведення науково-дослідних робіт. Аналіз показників обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт свідчить про позитивну динаміку у 2005-2010 рр. (зростання з 2234,7 млн грн. у 2005 р. до 5104,2 млн грн. у 2010 р. або у 2,3 разу) і негативну – у 2010-2014 рр. (скорочення майже на третину – з 5104,2 млн грн. до 3542,2 млн грн.). Відповідно обсяги витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт у 2005-2010 рр. зросли з 2377,4 млн грн. до 4338,0 млн грн. (у т. ч. за рахунок державного бюджету – з 340,2 млн грн. до 708,2 млн грн.), після чого відбувалось їх щорічне зменшення, і у 2014 р. цей показник становив 3191,4 млн грн. (у т. ч. за рахунок державного бюджету – 152,5 млн грн.).

Загальна динаміка активності дослідницької діяльності є незадовільною – щороку скорочується кількість спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, зайнятих у промисловості. Так, якщо їхня кількість у 2005 р. становила 9952 осіб, то у 2014 р. – 5931 осіб. Зменшилась кількість докторів і кандидатів наук, зайнятих на промислових підприємствах, протягом 2005-2014 рр. зі 137 до 123 осіб. Аналіз показників патентно-ліцензійної діяльності засвідчує скорочення у 2005-2014 рр. кількості отриманих охоронних документів на об'єкти промислової власності з 2549 до 2068 од., у т. ч. винаходів – більше ніж усемеро (з 343 до 48 од.).

У підрозділі 3. 3. *«Структурно-галузевий вимір процесів інноваційного розвитку у промисловості»* здійснено оцінку показників інноваційної, науково-технологічної та патентно-ліцензійної діяльності у базових галузях промисловості України – машинобудівній, хімічній та нафтохімічній, металургійній, харчовій та легкій. На основі структурного і порівняльного аналізу галузі за рівнем інноваційного розвитку розділено на галузі випереджаючого розвитку – машинобудівна промисловість (займає 1-ше місце за усіма показниками інноваційної діяльності, розрахованими у середньому по галузі за 2005-2013 рр., серед інших аналізованих галузей), помірного – хімічна та нафтохімічна, металургійна, а також харчова промисловість (займають від 2-ої до 4-ої позиції у рейтингу серед аналізованих галузей), наздоганяючого – легка промисловість (за більшістю показників інноваційної діяльності перебуває на останній сходинці).

У результаті аналізу структурно-галузевих характеристик тенденцій інноваційного розвитку виявлено ризики інноваційної політики, які утворюють несприятливе середовище для здійснення наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності у промисловості, показники якої засвідчують незадовільну динаміку за усіма напрямками.

У четвертому розділі **«Діагностика стану інноваційної безпеки у промисловості України»** систематизовано загрози інноваційній безпеці у промисловості за групами, досліджено чинники впливу загроз на економічну безпеку держави та причини, що зумовлюють або посилюють цей вплив, розкрито галузеві особливості формування загроз. Здійснено оцінку впливу загроз на інноваційну безпеку у промисловості.

У підрозділі 4. 1. *«Виявлення та систематизація загроз інноваційній безпеці у*

промисловості» відзначено, що загрози інноваційній безпеці у промисловості здатні завдати шкоди національним економічним інтересам держави, спричиняти скорочення промислового виробництва і ВВП, вони призводять до ослаблення системи державного регулювання і контролю в економіці. До макроекономічних загроз інноваційній безпеці у промисловості віднесено: застарілий технологічний уклад промисловості, низький рівень інтелектуалізації експорту, імпортозалежність промисловості від наукоємних товарів; повільне формування ринку інноваційної продукції; занепад кадрового потенціалу інноваційного розвитку промисловості; недостатнє фінансове забезпечення створення та реалізації нових інноваційних видів продукції; нерозвиненість ефективних оргформ інноваційної діяльності – кластерних структур; повільне впровадження інноваційних енергоефективних і енергоощадних технологій у виробництво; слабкий розвиток інноваційної інфраструктури; зниження конкурентоспроможності продукції.

На основі аналізу і виокремлення специфіки розвитку базових галузей промисловості у *підрозділі 4. 2. «Ідентифікація загроз інноваційній безпеці у промисловості: галузевий аспект»* виявлено і систематизовано галузеві загрози інноваційній безпеці у промисловості. У *машинобудівній промисловості* ними визначено: розбалансованість внутрішнього ринку наукоємної продукції; гальмування процесів упровадження європейських стандартів виробництва на підприємствах; нерозвиненість великих комплексних центрів машинобудування з повним циклом робіт; недостатню реалізацію потенціалу спільного виробництва товарів з іноземними партнерами; низький рівень концентрації виробництва, насамперед, у наукоємних галузях великих організаційних структур; *металургійній* – технічну та технологічну відсталість, високу енерго- та ресурсоємність виробництва; залежність галузі від кон'юнктури зовнішніх ринків внаслідок її експортної орієнтації, слабкості внутрішнього ринку; низькі екологічні характеристики виробництва; нерозвиненість внутрішньогалузевої та міжгалузевої кооперації; *хімічній та нафтохімічній* – відсутність резервів для зростання високотехнологічного сегменту; недостатню ємність внутрішнього ринку для споживання інноваційної продукції хімічного комплексу; монополізацію підгалузі основної хімії; повільне впровадження нових ресурсо- та енергозберігаючих процесів для реконструкції та модернізації устаткування; *харчовій* – дезінтеграцію підприємств у ланцюгах створення продукції з вищим ступенем обробки; повільний процес адаптації системи управління якістю та безпечністю харчової продукції до європейських та міжнародних вимог; нерозвиненість перспективних напрямів інноваційного розвитку; *легкій* – надмірну орієнтацію підприємств галузі на роботу за давальницькими схемами; недостатню маркетингову діяльність підприємств щодо просування товарів вітчизняного виробництва на внутрішньому ринку; відсутність налагоджених зв'язків виробництва з ринками збуту; ускладненість доступу підприємств до виробничих ресурсів.

Дослідження особливостей формування загроз (передумов їх виникнення, ознак прояву) дозволило визначити їх зв'язки з економічною безпекою (рис. 2). Потужність впливу негативних чинників реалізації інноваційної політики у промисловості на економічну безпеку держави посилюється в умовах дії супутніх «обтяжуючих» обставин (політичної, соціально-економічної нестабільності, впливу глобальних кризових явищ на економіку країни), а також відсутності своєчасної реакції на рівні державного управління на негативні процеси – моніторингу інноваційної політики, її корегування з фіксуванням стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку як чинників протидії загрозам.

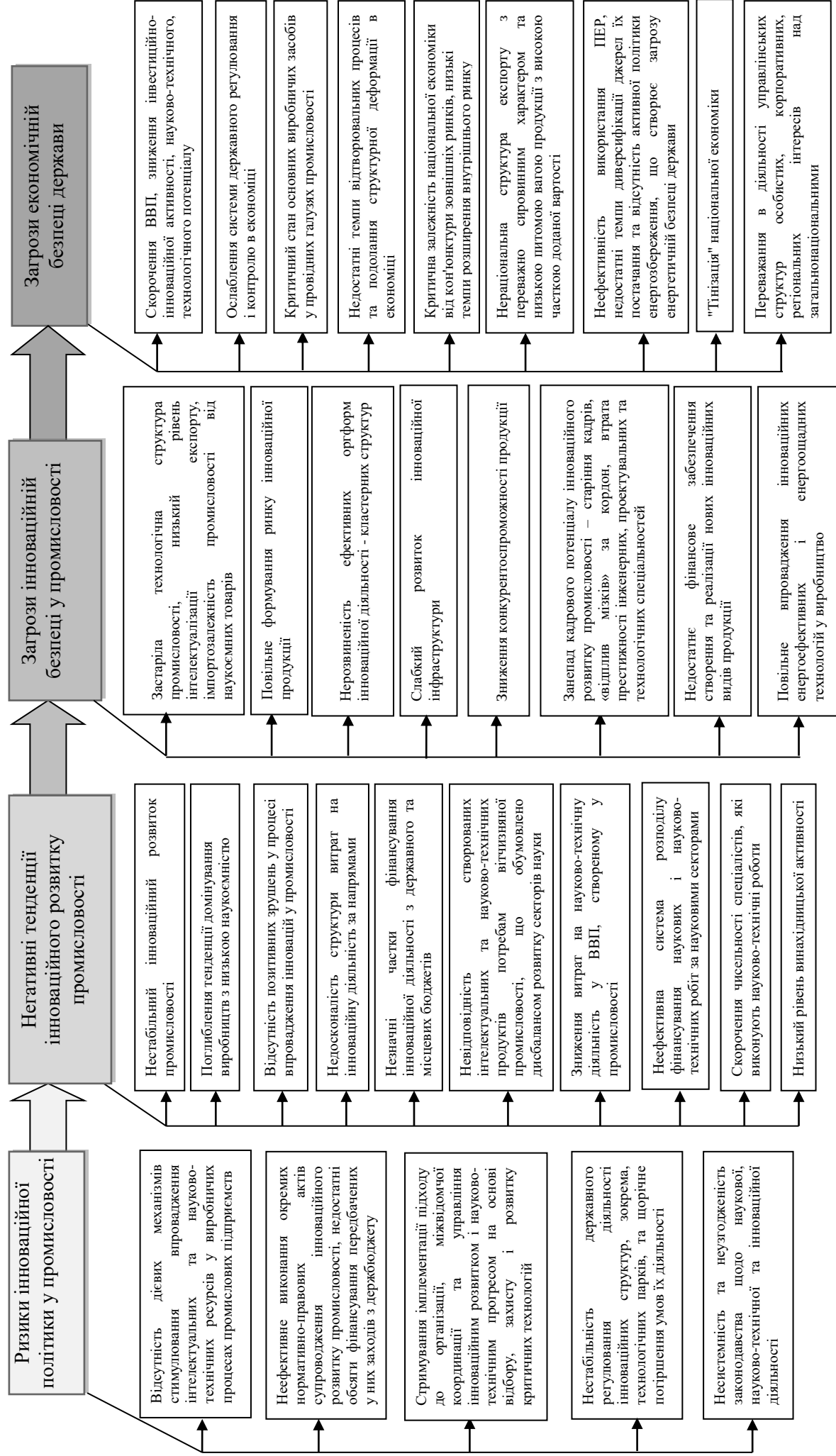

Рис. 2. Деталізація впливу реалізації інноваційної політики у промисловості на економічну безпеку держави (складено автором)

У підрозділі 4.3 «Оцінка впливу загроз на рівень інноваційної безпеки у промисловості» на основі сформованої множини індикаторів та визначених їх порогових значень оцінено стан і динаміку інноваційної безпеки у промисловості України. Для розрахунку інтегрального індикатора інноваційної безпеки у промисловості представлено фактичні (за даними 2013 р.) і порогові значення індикаторів інноваційної безпеки у промисловості (табл. 2).

Таблиця 2

Порогові і фактичні значення індикаторів інноваційної безпеки у промисловості *

№	Індикатор (К)	Порогове значення, %	Фактичне значення
1.	Питома вага інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств	не менше 30	16,8
2.	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств	не менше 35	12,9
3.	Кількість підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, у загальній кількості підприємств	не менше 35	10,1
4.	Питома вага реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промисловості	не менше 15	3,3
5.	Обсяги реалізованої за межі України інноваційної продукції, у загальному обсязі реалізованої продукції	не менше 46	44,7
6.	Обсяг фінансування інноваційної діяльності, у ВВП, виробленому у промисловості	не менше 3,5	3,2
7.	Індекс впровадження нових технологічних процесів	не менше 100	72,0
8.	Індекс освоєння виробництва інноваційних видів продукції	не менше 100	92,2
9.	Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, виробленому у промисловості	не менше 3	1,1
10.	Відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи до ВВП, виробленого у промисловості	не менше 3	1,1
11.	Відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету до ВВП, виробленого у промисловості	не менше 1	0,06
12.	Чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи у промисловості, осіб / % до чисельності зайнятого населення промисловості (на 1 тис. осіб)	не менше 7	2,3
13.	Кількість докторів і кандидатів наук, зайнятих у промисловості, осіб / % від кількості докторів і кандидатів наук, зайнятих в економіці	не менше 5	0,9
14.	Коефіцієнт винахідницької активності (кількість отриманих охоронних документів (патентів) на 1 млн осіб зайнятого населення у промисловості)	не менше 400	727,2
15.	Відношення кількості впроваджених об'єктів промислової власності до кількості отриманих охоронних документів (патентів)	не менше 90	110

* Складено автором; порогові значення обґрунтовано на основі використання загальних підходів до оцінки рівня економічної безпеки

Розрахунки засвідчують, що інтегральне значення індикатора інноваційної безпеки у промисловості у 2013 р. становило **0,38721** або **38,7 %** і за період 2005-2013 рр. змістилося з незадовільної до *небезпечної* зони (рис. 3). Встановлено, що більшість складників інтегрального індикатора інноваційної безпеки у промисловості перебуває у критичній, небезпечній і незадовільній зонах.

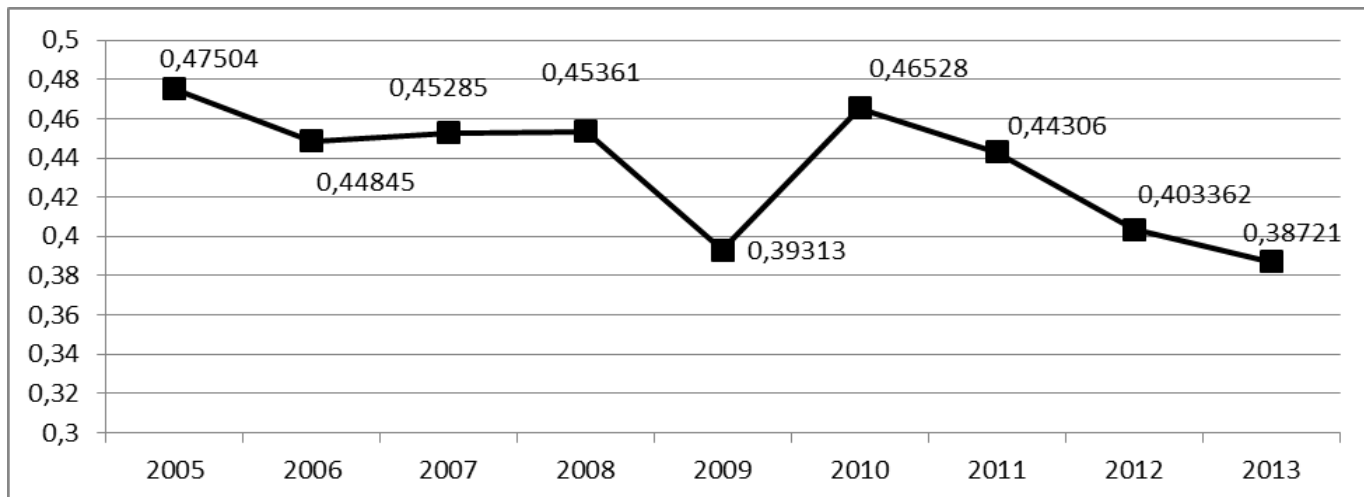

Рис. 3. Динаміка інтегрального індикатора інноваційної безпеки у промисловості України (складено автором) *

* критична зона (0-19 %); небезпечна зона – (20-39 %); незадовільна зона – (40-59 %); задовільна зона – (60-79 %); оптимальна зона – (80-100 %)

Результати розрахунків ілюструють кількісний вимір загроз інноваційній безпеці у промисловості, засвідчуючи фактичну втрату науковою та інноваційною сферами в Україні функцій впливу на соціально-економічний розвиток держави. Аналіз складників галузевих індикаторів інноваційної безпеки у промисловості у 2013 р. свідчить про нерівномірність формування значень складників у межах кожної з галузей (рис. 4).

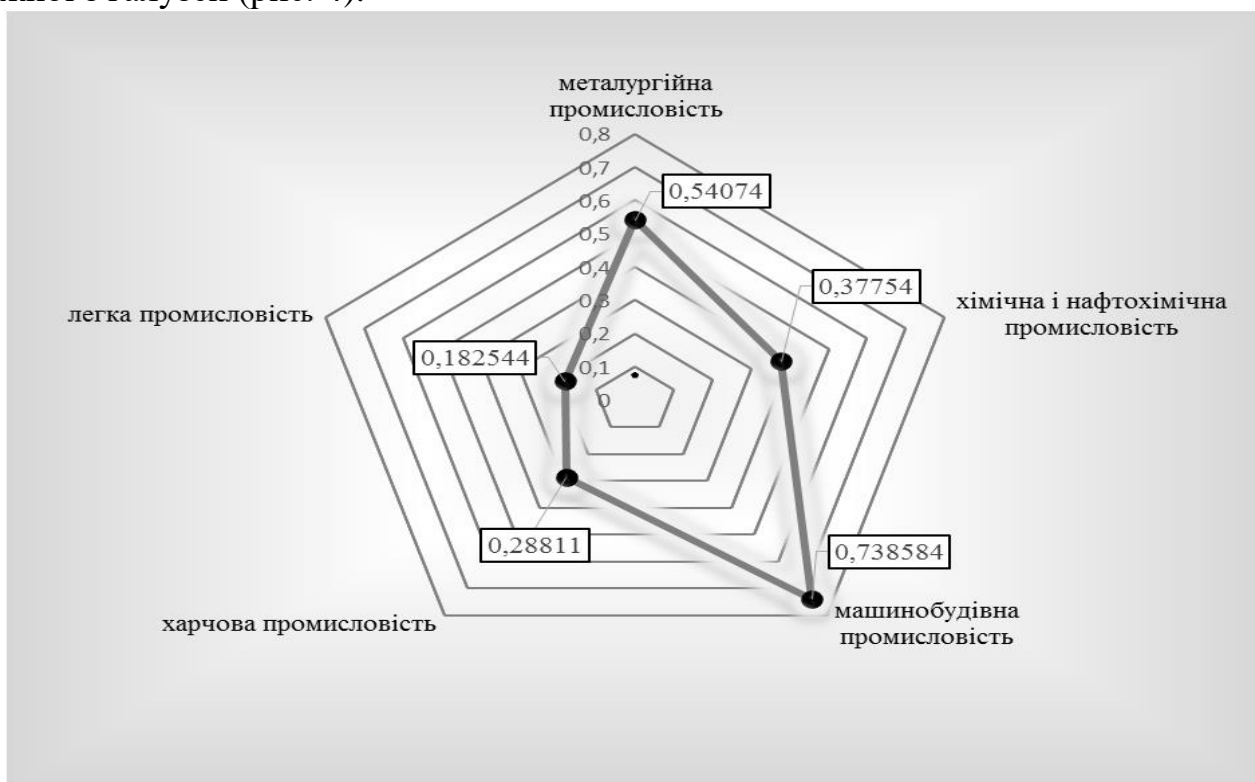

Рис. 4. Значення індикаторів інноваційної безпеки у галузях промисловості (складено автором)

Значення індикатора інноваційної безпеки у машинобудівній промисловості перебуває у *задовільній зоні* (у 2013 р. воно становило 73,9 %), у металургійній промисловості – в *незадовільній* (54,1 %), в хімічній і нафтохімічній промисловості, а також харчовій промисловості – в *небезпечній* (37,8 % і 28,8 % відповідно), у легкій промисловості – у *критичній* (18,3 %).

За 2005-2013 рр. значення індикатора інноваційної безпеки у *машинобудівній* промисловості скоротилося з 0,791429 до 0,738584, за цей період індикатор перемістився з *оптимальної до задовільної зони* (рис. 5).

Значення індикатора інноваційної безпеки у *хімічній і нафтохімічній промисловості* скоротилося за цей період з 0,47184 (*незадовільна зона*) до 0,37754 (*небезпечна зона*). Найбільш негативну динаміку демонструє значення індикатора інноваційної безпеки у *легкій промисловості* – у 2005 р. воно становило 0,20715 (*небезпечна зона*), а у 2013 р. – 0,182544 (*критична зона*). Протягом усього періоду значення індикатора інноваційної безпеки у *харчовій промисловості* перебувало у *небезпечній зоні*, з ледь помітною позитивною динамікою (зростання з 0,243011 у 2005 р. до 0,28811 у 2013 р.).

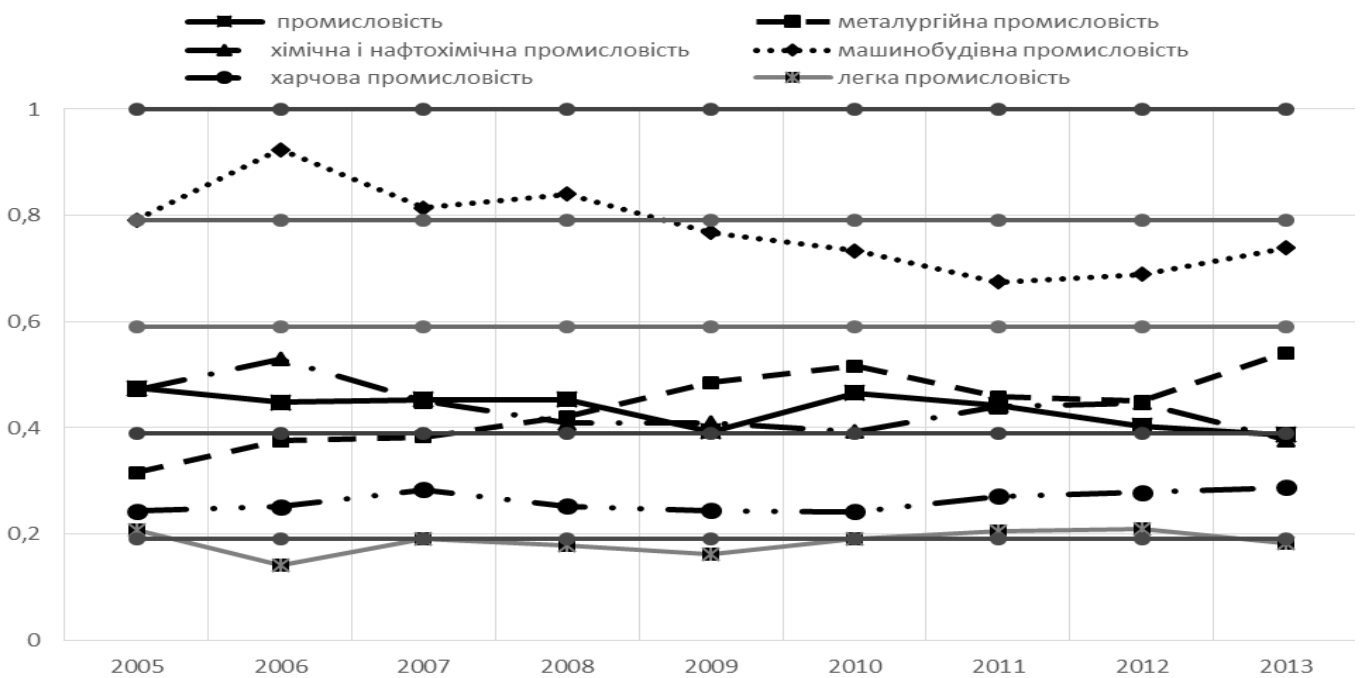

Рис. 5. Динаміка індикаторів інноваційної безпеки у промисловості (складено автором)

У *металургійній промисловості* відмічається тенденція стрімкого зростання індикатора інноваційної безпеки – з 0,31597 у 2005 р. до 0,54074 у 2013 р. Це пов'язано з активним упровадженням технологічних змін у галузі, у результаті яких уже досягнуто позитивних зрушень у реструктуризації сталеплавильного виробництва: збільшення частки виплавки киснево-конверторної сталі у загальному обсязі виробництва сталі, а також електросталі, зі скороченням частки мартенівського виробництва. Але подальшу позитивну динаміку, очевидно, буде загальмовано внаслідок руйнування численних виробництв у ході ведення бойових дій на Донбасі, де зосереджено значні потужності металургійної промисловості, відновлення яких вимагатиме тривалого часу та великих інвестицій.

Отримані у роботі результати діагностики стану інноваційної безпеки у промисловості вказують на наявність низки загроз; значення та динаміка інтегрального індикатора інноваційної безпеки у промисловості засвідчують слабку здатність науково-технологічної та інноваційної сфер виконувати функції стимулюючого впливу на соціально-економічний розвиток України.

На основі результатів оцінки рівня інноваційної безпеки у промисловості України визначаються напрями подолання загроз, що передбачає розроблення заходів інноваційної політики у промисловості, спрямованих на посилення інноваційного розвитку країни і забезпечення на цій основі економічної безпеки.

У п'ятому розділі **«Орієнтири і напрями реалізації інноваційної політики у промисловості України у контексті забезпечення економічної безпеки держави»** окреслено перспективні напрями інноваційного, науково-технічного і виробничого співробітництва України з ЄС; проаналізовано галузево-секторальні пріоритети впровадження енергоефективних і енергозберігаючих технологій у промисловості для стимулювання модернізаційних зрушень на інноваційній основі; обґрунтовано стратегічні положення інноваційної політики у промисловості.

У підрозділі 5. 1 *«Перспективи інноваційного, науково-технічного і виробничого співробітництва України з ЄС в умовах дотримання національних економічних інтересів»* визначено перспективні напрями розбудови взаємовигідного співробітництва з урахуванням пріоритетів реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також дотримання національних економічних інтересів України.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відкриває значні перспективи для української промисловості, які обумовлюються розширенням доступу до містких європейських ринків збуту, використанням можливостей України щодо залучення іноземних інвестицій та трансферу технологій, а також участі у різноманітних програмах розвитку ЄС. В умовах суттєвого погіршення стану інвестування промисловості на тлі погіршення соціально-економічної ситуації перспективи реформування та модернізації української промисловості значним чином залежать від спроможності ініціювати спільні з ЄС інвестиційні проекти у стратегічно важливих напрямках, у т. ч. щодо відновлення зруйнованого у ході ведення воєнних дій індустріального потенціалу Донбасу, а також проекти технічної допомоги та науково-технічного співробітництва.

Відновлення промислового потенціалу України на якісно новій основі вимагає значних обсягів іноземних інвестицій. Натомість, на сьогодні показники галузевої структури та обсягів прямих іноземних інвестицій у промисловість України з країн ЄС свідчать про зацікавленість країн ЄС в інвестуванні переважно виробництв з низьким ступенем обробки. Галузеві диспропорції розподілу інвестицій в Україні не відповідають завданням її структурної модернізації і загрожують поглибленням дисбалансів товарних і фінансових ринків, «консервацією» неефективної структури виробництва, нераціональним використанням сировинно-ресурсної бази та виробничих потужностей, подальшим технологічним відставанням від розвинутих країн.

Європейський Союз, будучи потужним виробником та експортером високотехнологічної продукції, дотримується курсу на стимулювання промислових

інновацій, а також розбудову циркулярної економіки на засадах сталого розвитку. Україні слід активізувати міжнародний діалог щодо ефективного використання європейського досвіду і фінансової допомоги у розбудові власних наукоємних, інноваційно орієнтованих і високотехнологічних виробництв, а також залучення інвестицій у найбільш перспективні з точки зору співробітництва з ЄС галузі української промисловості.

Пріоритетами науково-технічного і виробничого співробітництва України з країнами ЄС в умовах дотримання національних економічних інтересів і забезпечення економічної безпеки держави визначено: забезпечення переходу від імпорту з ЄС готової продукції з високою доданою вартістю до створення на території України дочірніх компаній та спільних підприємств; залучення інвестицій країн ЄС у створення та розвиток в Україні замкнених циклів виробництва продукції вищих технологічних укладів; залучення кредитних коштів фінансових організацій ЄС у відновлення промислового потенціалу східних областей України, де розташовані стратегічно важливі для української економіки виробництва гірничо-металургійного, машинобудівного та хімічного комплексів; використання багатого досвіду країн ЄС у сфері запровадження принципів циркулярної економіки, чому сприятиме розвиток співробітництва з ЄС у сфері виробництва екологічно чистої продукції, перероблення відходів, вторинного виробництва, запровадження енерго- та ресурсоефективних технологій у промисловості; ініціювання нових програм технічної допомоги ЄС, які передбачали б налагодження ефективного тристороннього діалогу між українським урядом, ЄС та підприємствами України.

Суттєвого інноваційного поштовху українській промисловості надасть розширення можливостей участі українських промислових підприємств та науково-дослідних організацій у проектах Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», а також розроблення механізмів фінансового, організаційного, юридичного забезпечення та матеріального стимулювання української наукової та винахідницької спільноти для входження в європейську патентну систему.

У підрозділі 5. 2 «Політика енергоефективності і енергозбереження як чинник активізації інноваційного розвитку промисловості і підвищення рівня економічної безпеки держави» визначено, що ключовим завданням структурної перебудови української економіки на інноваційних засадах є підвищення енергоефективності і активізація політики енергоощадження у промисловості.

У даному контексті проаналізовано галузево-секторальні напрями стимулювання модернізаційних зрушень у промисловості України на основі впровадження енергоефективних і енергозберігаючих технологій. Розглянуто ключові нормативно-правові документи у сфері державної енергозберігаючої політики в Україні і оцінено причини її низької ефективності. Визначено, що головними причинами низької ефективності енергозберігаючої політики в Україні є насамперед декларативність прийнятих державних програм і незадовільне виконання передбачених ними заходів у сфері енергозбереження.

Дослідження засвідчило необхідність проведення дієвої державної політики підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів, активізації енергозбереження, сприяння інвестуванню енергетики й здійснення інших заходів,

пов'язаних зі зниженням матеріалоемності, забезпечення економічно доцільного й технічно можливого росту питомої ваги власних енергетичних ресурсів, включаючи нетрадиційні та відновлювальні джерела енергії, а також місцеві джерела палива та енергії, у формуванні паливно-енергетичного балансу країни для зниження енергоемності ВВП і зменшення залежності забезпечення енергоносіями вітчизняних споживачів від їхнього імпорту. При цьому врахування аспектів, пов'язаних з реалізацією політики енергоощадження та підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів, при формуванні і реалізації інноваційної політики у промисловості сприятиме стимулюванню структурних перетворень, пришвидшенню технологічної модернізації економіки і зміцненню економічної безпеки держави.

На основі опрацювання теоретико-методологічного інструментарію формування стратегії як способу втілення цілей, а також усвідомлення важливості і доведення практичної необхідності розроблення стратегічних засад стимулювання інноваційного розвитку у промисловості для мінімізації негативного впливу загроз і забезпечення економічної безпеки держави у *підрозділі 5. 3. «Обґрунтування стратегічних положень інноваційної політики у промисловості»* запропоновано викладення основних положень стратегії інноваційної політики у промисловості.

Деталізацію складників стратегії інноваційної політики у промисловості представлено на рис. 6. *Пріоритети* стратегії визначають загальне бачення інноваційної політики у промисловості з метою досягнення якісних змін у структурі і способах виробництва, підвищення конкурентоздатності індустріального комплексу і забезпечення економічної безпеки держави. Такими пріоритетами є: створення сприятливих умов для реалізації інноваційного потенціалу промислового комплексу; концентрація інвестиційних ресурсів на пріоритетних напрямках науково-технічного і інноваційного розвитку; впровадження передових науково-технічних досягнень і розробок у виробництво; формування передумов для активізації структурних зрушень і модернізаційних перетворень у промисловості; задоволення потреб економіки у виробництві продукції з високим рівнем доданої вартості; розвиток коопераційних зв'язків та мережевого співробітництва у галузево-секторальному і територіальному аспектах; забезпечення входження вітчизняної наукової та винахідницької спільноти до міжнародного дослідницького простору.

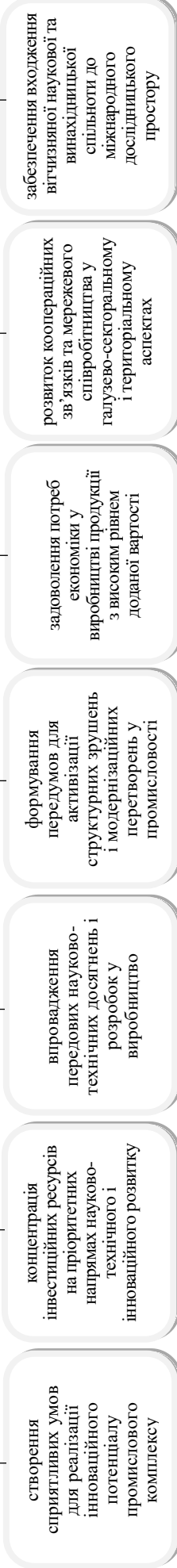
Напрямами стратегії інноваційної політики у промисловості визначено: пришвидшення відбудови та розвитку промисловості Донбасу; формування інституційного середовища для реалізації інноваційної моделі розвитку у промисловості України; стимулювання комерціалізації інновацій у промислових підприємствах; розвиток науково-технічного й виробничого співробітництва України з ЄС; реалізацію політики енергоощадження та підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів у промисловості; стимулювання інноваційного розвитку галузей промисловості з урахуванням їх особливостей.

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ПРОМИСЛОВОСТІ

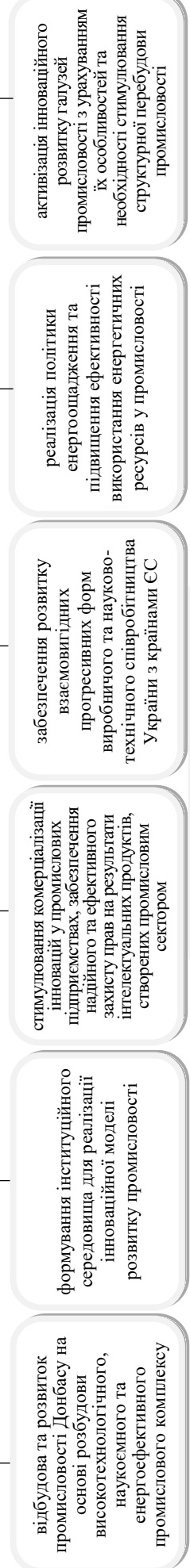
МЕТА

всестороння реалізація науково-технологічного, виробничого та інноваційного потенціалу промислового комплексу для його перетворення на конкурентну перевагу на світовому ринку і утвердження високотехнологічного статусу України, забезпечення на цій основі високої якості життя громадян і економічної безпеки держави

ПРІОРИТЕТИ

НАПРЯМИ

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

ІНДИКАТОРИ ІННОВАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У ПРОМИСЛОВОСТІ, НА ДОСЯГНЕННЯ ЯКИХ СПРЯМОВАНА СТРАТЕГІЯ

Рис. 6. Концептуальна схема стратегії інноваційної політики у промисловості (складено автором)

Стратегія реалізується за допомогою *механізмів*: фінансового стимулювання інноваційної активності; залучення інвестицій та розвитку державно-приватного партнерства; кластеризації; удосконалення організаційно-інституційного розвитку промисловості. Очікуваними *результатами* реалізації стратегії мають стати: підвищення рівня конкурентоспроможності промисловості і утвердження її високотехнологічного статусу; забезпечення модернізації промисловості на основі структурних зрушень, оптимізації галузево-секторальної і просторово-територіальної організації виробництва; посилення захисту країни від негативного впливу політико-економічних екстерналій; забезпечення відповідності провадження економічної діяльності і соціально-економічних умов життя населення європейським стандартам.

Застосування важелів інноваційної політики у промисловості за окресленими векторами її реалізації спряміте виникненню синергетичних ефектів в економіці України в цілому, здоланню технологічного занепаду країни і зміцненню економічної безпеки держави.

ВИСНОВКИ

Отримані в процесі дисертаційного дослідження результати дали можливість вирішити важливу наукову проблему, яка полягає у розробленні теоретико-методологічного базису формування і реалізації інноваційної політики у промисловості для забезпечення економічної безпеки держави. Виконане дослідження дозволяє зробити наступні висновки і пропозиції науково-методологічного та прикладного спрямування.

1. Необхідність забезпечення економічної безпеки Україні на сучасному етапі вимагає структурно-технологічної модернізації і повноцінного використання інноваційного та науково-технічного потенціалу, яким володіє українська промисловість. Потужними важелями державного впливу на стимулювання досліджень і розробок за «проривними» напрямками є процеси формування і реалізації інноваційної політики у промисловості. Активізація інноваційної політики необхідна також у зв'язку з підписанням та ратифікацією Угоди про асоціацію та поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкриває можливості для інноваційної модернізації української промисловості.

2. Обґрунтовано теоретичний базис формування і реалізації інноваційної політики у промисловості і опрацьовано понятійно-категоріальний апарат економічної, промислової, інноваційної політики держави. Зроблено проєкцію трактувань поняття інноваційної політики на рівень промисловості і адаптовано його до цілей і завдань забезпечення її стабільного розвитку. Інноваційна політика розглядається як ширша категорія (яка «увібрала в себе» інноваційну політику у промисловості та інноваційну політику у галузях промисловості) і яка, в свою чергу, є складником промислової та загалом – економічної політики. Доцільним є розгляд інноваційної політики у промисловості у розрізі її базових галузей – машинобудівної, металургійної, хімічної і нафтохімічної, харчової, легкої промисловості.

Охарактеризовано ключові елементи, які складають інституційний базис

інноваційного розвитку промисловості України, виявлено невідповідність їх стану потребам промисловості, що підтверджується незадовільними показниками міжнародних індексів оцінки інноваційного середовища.

3. Оцінено наявні підходи до ідентифікації поняття інноваційної безпеки у системі економічної безпеки держави і встановлено, що ця категорія не завжди трактується у контексті забезпечення інноваціями виробничої царини. Викладено бачення поняття інноваційної безпеки у промисловості; вона при цьому розглядається як одна з ланок багаторівневої системи економічної безпеки (у вертикальному вимірі – як складник інноваційної безпеки і категорія, що включає інноваційну безпеку у галузях промисловості).

4. Ієрархічність категорій «інноваційна політика у промисловості» та «інноваційна безпека у промисловості» засвідчила наявність тісних взаємозв'язків на всіх рівнях систем «інноваційної політики» та «інноваційної безпеки». Стан реалізації інноваційної політики у промисловості може стати чинником загроз як інноваційній безпеці у промисловості, так і економічній безпеці держави. Формування загроз відбувається через послідовний прояв: ризиків інноваційної політики (недосконалості нормативно-законодавчого поля, наявності інституційних обмежень, нестабільності державного регулювання тощо); негативних тенденцій інноваційного розвитку; загроз інноваційній безпеці у промисловості; загроз економічній безпеці держави.

5. Розроблено методичний підхід до оцінки стану інноваційної безпеки у промисловості та її галузях, у т. ч. класифіковано загрози інноваційній безпеці у промисловості за критерієм «економічний напрям господарювання» на макроекономічні та галузеві, для оцінки впливу загроз сформовано групу з 15 індикаторів інноваційної безпеки у промисловості, які кількісно відображують ступень прояву загроз, обґрунтовано порогові значення індикаторів на основі застосування загальних підходів до оцінки рівня економічної безпеки.

6. Важливою передумовою зміцнення економічної безпеки держави на інноваційних засадах може бути розбудова індустріального потенціалу Донбасу на якісно новій основі. Відновлення колишньої структури промисловості Донбасу є недоцільним з огляду на властиві їй глибокі дисбаланси, пов'язані з надмірним сировинним ухилом виробництва, масштабні руйнування промислової інфраструктури та виробничих ланцюгів. Реіндустріалізація у цьому регіоні України має відбуватися шляхом розвитку високотехнологічного, наукоємного та енергоефективного виробництва, що дозволить подолати наслідки економічної кризи і бойових дій та закласти фундамент зростання на перспективу.

7. Пошук інноваційних чинників зростання у промисловості неможливий без усвідомлення системних проблем, які заважають відновленню позитивної динаміки та реконструкції промислового комплексу на якісно нових засадах. У роботі виявлено наявність «прогалин» у державній політиці у частині невизначеності її пріоритетів, недостатності важливих для відновлення економіки проектів розвитку і складності їх імплементації, проаналізовано системні проблеми розвитку промисловості в Україні.

8. Аналіз стану реалізації інноваційної політики у промисловості засвідчив, що протягом багатьох років вона здійснюється хаотично, за окремими напрямками.

Виявлено ризики інноваційної політики у промисловості, які призводять до негативних тенденцій її інноваційного розвитку; такі ризики та тенденції охарактеризовано на основі структурно-галузевого аналізу промисловості за 2005 – 2014 рр. У ході дослідження встановлено розбалансованість показників інноваційної, науково-технічної і патентно-ліцензійної діяльності у промисловості, а також нерівномірність інноваційного розвитку у галузевому вимірі (машинобудівну промисловість віднесено до галузей випереджаючого розвитку, хімічну та нафтохімічну, металургійну, а також харчову промисловість – помірного, легку промисловість – наздоганяючого).

9. Наслідком відсутності виважених заходів інноваційної політики стала поява загроз інноваційній безпеці у промисловості. Діагностика стану інноваційної безпеки у промисловості України дозволила розкрити специфіку макроекономічних і галузевих загроз, охарактеризувати їх зв'язки з економічною безпекою держави та дослідити причини, що зумовлюють або посилюють їх прояв. Вплив загроз на інноваційну безпеку у промисловості підтверджено розрахунками інтегрального показника інноваційної безпеки у промисловості, значення якого за 2005-2013 рр. змістилося з незадовільної до небезпечної зони; більшість складників індикатора знаходилися у критичній, небезпечній і незадовільній зонах, що свідчить про фактичну втрату науковою та інноваційною сферами в Україні функцій впливу на соціально-економічний розвиток держави.

10. Перспективи реформування і модернізації промисловості на інноваційних засадах значною мірою залежать від спроможності України ініціювати спільні з ЄС інвестиційні проекти за стратегічно важливими напрямками, у т. ч. щодо відновлення зруйнованого у ході ведення воєнних дій індустріального потенціалу Донбасу, а також проекти технічної допомоги та науково-технічного співробітництва. У дисертаційній роботі обґрунтовано пріоритети інноваційного, науково-технічного і виробничого співробітництва України з ЄС у контексті дотримання національних економічних інтересів.

11. Ключовим завданням структурної перебудови української економіки на інноваційних засадах є підвищення енергоефективності і активізація політики енергоощадження у промисловості. У даному контексті виявлено та обґрунтовано перспективні галузево-секторальні напрями впровадження енергоефективних і енергозберігаючих технологій у промисловості, реалізація яких буде здатна створити мультиплікативний ефект для всієї економіки України, додаючи їй потужного інноваційного імпульсу і сприяючи зміцненню економічної безпеки.

12. Розроблено стратегію інноваційної політики у промисловості, спрямовану на мінімізацію загроз і забезпечення економічної безпеки держави. Реалізація положень стратегії сприятиме всебічній реалізації науково-технологічного, виробничого та інноваційного потенціалу промислового комплексу, забезпеченню інноваційного лідерства у галузях, в яких Україна вже має і активно використовує передові технології і потужний науково-технічний потенціал, а також вирішенню проблем традиційних галузей, випереджаючий розвиток яких надасть імпульсу модернізаційним зрушенням в економіці.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Одноосібна монографія:

1. Собкевич О. В. Перспективи реалізації інноваційної політики у промисловості України: вплив на економічну безпеку держави: монографія / О. В. Собкевич. – К.: ТОВ «ДКС Центр», 2015. – 336 с. (19,53 д. а.)

Публікації у наукових фахових виданнях, у тому числі:

наукових періодичних виданнях інших держав з наряду, з якого підготовлено дисертацію, а також у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

2. Собкевич О. В. Промышленная политика Украины в инновационной сфере как базис обеспечения экономической безопасности государства / О. В. Собкевич // Экономика и предпринимательство. – 2014. – № 5 ч. 2. – С. 32-40 (1,1 д. а.)

3. Собкевич О. В. Енергоефективність і енергозбереження у контексті інноваційного розвитку промисловості та економічної безпеки держави / О. В. Собкевич // Вчені записки університету «Крок». – 2014. – № 38. – С. 30-38 (0,6 д. а.)

4. Собкевич О. В. Напрями антикризової політики для інноваційної модернізації промисловості і забезпечення економічної безпеки України / О. В. Собкевич // Економічний часопис ХХІ. – 2015. – № 5-6. – С. 28-32 (0,8 д. а.)

5. Собкевич О. В. Активізація інвестиційно-інноваційної політики у промисловості – стратегічний пріоритет національних економічних інтересів України / А. І. Сухоруков, О. В. Собкевич // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2015. – № 3 (80). – С. 193-205 (*особистий внесок – 0,5 д. а.: проаналізовано показники інноваційної діяльності у промисловості України, визначено причини кризових тенденцій у цій сфері, обґрунтовано напрями підтримки інноваційної активності у галузях промисловості України, які відповідають особливостям і орієнтирам її розвитку і національним економічним інтересам держави*).

6. Собкевич О. В. Зміцнення економічної безпеки держави на засадах відбудови інноваційного потенціалу індустріального комплексу сходу України / О. В. Собкевич // Регіональна економіка. – 2015. – № 2 (76). – С. 144-152 (0,7 д. а.)

7. Собкевич О. В. Діагностика загроз інноваційній безпеці у промисловості України / О. В. Собкевич // Бізнес-інформ. – 2015. – № 7. – С. 118-129 (1,0 д. а.)

інших наукових фахових виданнях України:

8. Собкевич О. В. Стратегічні пріоритети розвитку секторів економіки України в контексті здійснення економічних реформ / О. В. Собкевич, В. Г. Савенко, А. В. Шевченко // Проблеми науки. – 2010. – № 11. – С. 12-17 (*особистий внесок – 0,2 д. а.: окреслено актуальні проблеми, пов'язані з недостатнім розвитком високотехнологічного сектору промисловості; сформульовано стратегічні завдання щодо перебудови галузевої структури промисловості в бік розвитку високотехнологічного сектору поряд з модернізацією існуючих виробництв*)

9. Собкевич О. В. Розвиток кластерів як чинник інвестиційно-інноваційного зростання економіки України / О. В. Собкевич, А. В. Шевченко // Стратегія розвитку України. – 2011. – № 3. – С. 26-32 (*особистий внесок – 0,4 д. а.:*

представлено основні характеристики сучасних кластерів; досліджено стан та перспективи розвитку кластерів в Україні)

10. Собкевич О. В. Пріоритети та інструменти модернізації металургійної галузі України / С. Л. Воробйов, О. В. Собкевич // Стратегічні пріоритети – 2012. – № 4 (25). – С. 118-124 (*особистий внесок – 0,3 д. а.: проаналізовано показники внутрішнього споживання металопродукції в Україні; діагностовано системні деформації у галузі; запропоновано заходи щодо стимулювання впровадження високотехнологічних виробництв, пришвидшення техніко-технологічного оновлення металургійного виробництва на інноваційній основі*)

11. Собкевич О. В. Розвиток імпортозамінних виробництв у машинобудівній промисловості України як пріоритет промислової політики держави / Собкевич О. В // Інвестиції: практика і досвід. – 2013. – №9 – С. 70-76 (*0,8 д. а.*)

12. Собкевич О. В. Тенденції і чинники розвитку промисловості України у посткризовий період / Собкевич О. В // Проблеми науки. – 2013. – №4 [148]. – С. 34-41 (*0,5 д. а.*)

13. Собкевич О. В. Промислова політика України щодо підвищення потенціалу легкої промисловості / Собкевич О. В // Стратегія розвитку України. – 2013. – № 2. – С. 188-195 (*0,7 д. а.*)

14. Собкевич О. В. Пріоритети реалізації політики реформ у промисловості України у контексті економічної безпеки держави / Собкевич О. В // Проблеми науки. – 2013. – №5 [149]. – С. 25-31 (*0,7 д. а.*)

15. Собкевич О. В. Пріоритети та інструменти модернізації вугільної галузі України / С. Л. Воробйов, О. В. Собкевич // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 1 (26). – С. 66-72 (*особистий внесок – 0,4 д. а.: запропоновано напрями державної політики щодо реформування вугільної галузі на інноваційних засадах*)

16. Собкевич О. В. Механізми розбудови внутрішнього ринку промислової продукції України на інноваційних засадах / О. В. Собкевич // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 24. – С. 96-103 (*1,2 д. а.*)

17. Собкевич О. В. Інституційне забезпечення формування і розвитку інноваційної політики у промисловості України / О. В. Собкевич // Економіка. Фінанси. Право. – 2014. – № 12/1. – С. 29-36 (*0,8 д. а.*)

18. Собкевич О. В. Інноваційний потенціал машинобудівної промисловості України: оцінка стану та завдання щодо ефективного використання / О. В. Собкевич // Стратегія розвитку України. – 2014. – № 2. – С. 148-154 (*1 д. а.*)

19. Собкевич О. В. Підтримка експорту товарів машинобудівної галузі України: напрями і заходи промислової політики держави / О. В. Собкевич // Проблеми науки. – 2014. – № 3. – С. 29-35 (*0,5 д. а.*)

20. Собкевич О. В. Теоретичні основи формування і реалізації інноваційної політики у промисловості України / О. В. Собкевич // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 6. – С. 477-482 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://global-national.in.ua/archive/6-2015/06_2015.pdf (*0,7 д. а.*)

21. Собкевич О. В. Перспективи інноваційного, науково-технічного і виробничого співробітництва України з ЄС в умовах дотримання національних економічних інтересів / О. В. Собкевич, А. В. Шевченко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015. – № 3. – С. 100-108

(особистий внесок – 0, 35 д. а.: досліджено можливості участі України у європейських ринках науково-технічних досягнень, особливості розбудови взаємовигідного співробітництва з урахуванням дотримання національних економічних інтересів України)

22. Собкевич О. В. Системні проблеми реалізації промислової політики в Україні: вплив на економічну безпеку держави / О. В. Собкевич // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 2. – С. 37-48 (1,1 д. а.)

23. Собкевич О. В. Структурно-галузевий вимір інноваційного розвитку промисловості України / О. В. Собкевич // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015. – № 4. – С. 81-90 (0,7 д. а.)

24. Собкевич О. В. Економіко-математичний інструментарій інтегральної оцінки рівня інноваційної безпеки у промисловості України / О. В. Собкевич // Економіка та держава. – 2015. – № 8. – С. 94-99 (0,8 д. а.)

інших виданнях:

25. Собкевич О. В. Розвиток промислового потенціалу України в процесі післякризового відновлення / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, В. Г. Савенко [та ін.]; за ред. Жаліла Я. А. – К.: НІСД, 2010. – 48 с. *(особистий внесок – 0,7 д. а.: оцінено науково-технологічний потенціал промисловості України)*

26. Собкевич О. В. Реструктуризація промисловості України у процесі посткризового відновлення: аналіт. доп. / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, В. Г. Савенко, С. Л. Воробйов [та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2011. – 112 с. *(особистий внесок – 1,0 д. а.: визначено ризики посткризового відновлення промисловості; досліджено окремі аспекти фінансових механізмів структурних змін у промисловості; обґрунтовано організаційно-економічні та нормативно-правові умови реструктуризації промисловості у процесі посткризового відновлення)*

27. Собкевич О. В. Інноваційний потенціал створення регіональних та міжрегіональних кластерів в Україні (розділ 3 в аналітичній доповіді) / О. В. Собкевич, А. В. Шевченко // Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні. – Біла С. О., Жаліло Я. А. к. е. н., с. н. с., заслужений економіст України; Жук В. І.– К.: НІСД, 2011. – 47 с. *(особистий внесок – 0,2 д. а.: описано основні переваги кластерної організації виробництва, наведено найважливіші чинники, що ускладнюють запровадження кластерної моделі розвитку в Україні)*

28. Собкевич О. В. Пріоритети політики імпортозаміщення у стратегії модернізації промисловості України / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, А. В. Шевченко та ін.; за ред. Жаліла Я. А. – К.: НІСД, 2012. – 71 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1012/> *(особистий внесок – 1,4 д. а.: розкрито потенціал імпортозаміщення у промисловості України, обґрунтовано роль енергоефективності та енергозбереження у політиці імпортозаміщення)*

29. Собкевич О. В. Промислова політика як чинник післякризового відновлення економіки України / О. В. Собкевич, В. Г. Савенко, А. І. Сухоруков [та ін.]; за ред. Жаліла Я. А. – К.: НІСД, 2012. – 41 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_nauk_an_rozrobku/prompolitika.pdf *(особистий внесок – 0,4 д. а.: деталізовано негативні тенденції формування*

інноваційної політики у промисловості; обґрунтовано заходи щодо стимулювання інноваційної активності підприємств)

30. Собкевич О. В. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, А. В. Шевченко та ін.; за ред. Жаліла Я. А. – К.: НІСД, 2013. – 71 с. *(особистий внесок – 1,1 д. а.: проаналізовано стан, визначено пріоритети та інструменти інноваційного розвитку промисловості України)*

31. Собкевич О. В. Пріоритети інвестиційного забезпечення структурних реформ у промисловості України / О. В. Собкевич (керівник авторського колективу), А. В. Шевченко, А. І. Сухоруков, Є. В. Белашов. – К.: НІСД, 2014. – 84 с. *(особистий внесок – 1,5 д. а.: продіагностовано стан та проблем розвитку інвестиційних процесів у промисловості України, систематизовано галузеві пріоритети та інструменти інвестиційного забезпечення структурних зрушень у промисловості)*

32. Собкевич О. В. Світовий досвід реалізації політики імпортозаміщення у промисловості / О. В. Собкевич // Збірник тез міжнародної конференції «Наука і сучасність: виклики глобалізації» – Частина I (Економічні науки), 25.05.2013 р., м. Київ, Центр наукових публікацій. – 162 с. – С. 130-133 *(0,2 д. а.)*

33. Собкевич О. В. Напрями реалізації промислової політики в Україні / О. В. Собкевич // Збірник праць міжнародної науково-практичної Інтернет - конференції «Інноваційний шлях розвитку суспільства: проблеми, досягнення та перспективи», 30-31 травня 2013 р., м. Кам'янець - Подільський. – С. 238-240 *(0,18 д. а.)*

34. Собкевич О. В. Вади інноваційної політики як чинники формування загроз інноваційній безпеці у промисловості України / О. В. Собкевич, А. В. Шевченко // Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи економічного розвитку країни: теорія, методологія та практика», 21-22 серпня 2015 р., м. Одеса. – С. 24-28 *(особистий внесок – 0,15 д. а.: ідентифіковано вади інноваційної політики у промисловості України)*

35. Собкевич О. В. До питання про впровадження інноваційних енергоефективних заходів у промисловості для зміцнення економічної безпеки держави / О. В. Собкевич // Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Тенденції сталого розвитку економіки країни: прогнози та пропозиції», 28-29 серпня 2015 р., м. Львів. – С. 32-36 *(0,25 д. а.)*

АНОТАЦІЯ

Собкевич О. В. Забезпечення економічної безпеки держави у процесі реалізації інноваційної політики у промисловості України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави. – Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2015.

Дисертацію присвячено питанням удосконалення теоретико-методологічного базису, а також науково-практичного обґрунтування підходів до формування і реалізації інноваційної політики у промисловості як чинників забезпечення економічної безпеки держави.

Досліджено специфіку виникнення загроз, спричинених проблемами реалізації інноваційної політики у промисловості України. Систематизовано загрози інноваційній безпеці у промисловості, охарактеризовано їх зв'язки з економічною безпекою держави та досліджено причини, що зумовлюють або посилюють їх прояв, розкрито галузеві особливості формування загроз. Розроблено засади модифікації механізмів інноваційної політики у промисловості, обґрунтовано напрями її реалізації у контексті забезпечення економічної безпеки держави, у тому числі: окреслено перспективи інноваційного, науково-технічного і виробничого співробітництва України з ЄС із дотриманням національних економічних інтересів; визначено галузево-секторальні пріоритети впровадження енергоефективних і енергозберігаючих технологій у промисловості для стимулювання модернізаційних зрушень на інноваційній основі; обґрунтовано стратегічні положення інноваційної політики у промисловості.

Ключові слова: економічна безпека держави, інноваційна політика, інноваційна безпека, ризики, загрози, промисловість.

АННОТАЦІЯ

Собкевич О. В. Обеспечение экономической безопасности государства в процессе реализации инновационной политики в промышленности Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора экономических наук по специальности 21.04.01 – экономическая безопасность государства. – Высшее учебное заведение «Университет экономики и права «КРОК», Киев, 2015.

Диссертация посвящена вопросам совершенствования теоретико-методологического базиса, а также научно-практического обоснования подходов к формированию и реализации инновационной политики в промышленности как факторов обеспечения экономической безопасности государства.

Исследована специфика возникновения угроз, вызванных проблемами реализации инновационной политики в промышленности Украины. Систематизированы угрозы инновационной безопасности в промышленности, охарактеризованы их связи с экономической безопасностью государства и исследованы причины, которые обуславливают или усиливают их проявление, раскрыты отраслевые особенности формирования угроз.

Определено влияние угроз на социально-экономическое развитие путем формирования системы индикаторов инновационной безопасности в промышленности, выявления диапазона их характеристических значений и расчета интегрального индекса инновационной безопасности в промышленности, результаты которого продемонстрировали фактическую потерю научной и инновационной сферами в Украине функций влияния на социально-экономическое развитие государства.

Разработаны принципы модификации механизмов инновационной политики в промышленности, обоснованы направления ее реализации в контексте обеспечения экономической безопасности государства, в том числе: определены перспективы инновационного, научно-технического и производственного сотрудничества Украины с ЕС с соблюдением национальных экономических интересов; описаны секторально-отраслевые приоритеты внедрения энергоэффективных и

энергосберегающих технологий в промышленности для стимулирования модернизационных сдвигов на инновационной основе; обоснованы стратегические положения инновационной политики в промышленности.

Ключевые слова: экономическая безопасность государства, инновационная политика, риски, угрозы, промышленность.

ANNOTATION

O. V. Sobkevich. Ensuring the Economic Security of the State During the Implementation of Innovation Policy in the Industry of Ukraine. – Manuscript.

The dissertation for a Doctoral degree in Economic Sciences (specialty: 21.04.01 – Economic Security of the State). – Higher education institution “University of Economics and Law “KROK”, Kyiv, 2015.

The dissertation is devoted to improvement of theoretical and methodological basis for innovation policy in the industry as well as to justification of scientific and practical approaches to the development and implementation of such a policy in the industry as factors for ensuring the economic security of the state.

Specific profile of emerging threats posed by the implementation of innovation policy in the Ukrainian industry is studied. Threats to innovation security in the industry are systemized; their relations with economic security of the state are characterized as well as causes which induce or exacerbate their manifestation; branch-specific profiles of threats emergence are identified. The fundamentals for improved innovation policy mechanisms in the industry are elaborated, directions for implementation of innovation policy, which are aimed at ensuring the economic security of the state, are justified, promising directions for cooperation between Ukraine and the EU in the field of innovation, science, technology and industry, in compliance with national economic interests are identified; the sectoral/branch priorities for implementing energy efficient and energy saving technologies in the industry in order to stimulate the modernization changes based on innovations are defined; the rationale for the strategic provisions of innovation policy in the industry are justified.

Key words: economic security of the state, innovation policy, threats, risks, industry.

Підписано до друку 25.11.2015 р. Зам. № 1844.
Формат 60х90 1/16. Папір офсетний. Друк – різнографія.
Наклад 100 прим. Ум. друк. арк. 1,9.
Друк «ЦП «КОМПРИНТ», Свідоцтво ДК №4131, від 04.08.2011 р.
м. Київ, вул. Предславинська, 28
528-05-42, 067-209-54-30